

Redactie

M.M. (Mieke) van der Burg, hoofdredacteur	mmvanderburg45@gmail.com	030-2520750	06-22987711
C. (Cees) Bremmer	c.bremmer@planet.nl	071-5613125	06-54853189
L. (Leoni) Sipkes	leonisipkes@gmail.com		
J.W. (Joke) Kersten	j.w.kersten1@gmail.com		06-22522475
G.J.W. (Gerritjan) van Oven	vanoven@casema.nl	071-8890451	06-25590716
J.P. (Joost) van Iersel	jpvaniersel@gmail.com	070-3546165	06-20597487
J.M. (Monique) de Vries	monique@devries.to	070-3520749	
Eindredacteur: R.H. (Reinder) van der Heide	r.vdheide@tweedekamer.nl	070-3185681	06-21703690
Gastredacteuren: Erik Jurgens, Peter Lankhorst, Jan Terlouw, Jacques Wallage			

Webredactie

Drs. J.J.P. (José) Hageman	jjp.hageman@planet.nl	0183-633381	
W.J. (Wim) van Gelder	wj.van.gelder@kpnmail.nl	030-2318832	06-22540779
J.P. (Joost) van Iersel	jpvaniersel@gmail.com	070-3546165	06-20597487
R.H. (Reinder) van der Heide	r.vdheide@tweedekamer.nl	070-3185681	06-21703690

Commissie rechtspositie

P.J. (Pieter Jan) Biesheuvel	pj.biesheuvel@12move.nl	070-3455975	
G.B. (Ad) Nijhuis	nijhuis.advisering@kpnplanet.nl	0523-677366	
F. (Francisca) Ravestein	franciscaravestein@gmail.com		06-29359059
j. (Hannie) Stuurman	hannie.stuurman@upcmail.nl	0187-841338	

Bestuur

S. (Siepie) de Jong, voorzitter	sij.brigje@home.nl	0594-512178	
J.P. (Joost) van Iersel, vicevoorzitter	jpvaniersel@gmail.com	070-3546165	06-20597487
A. (Arie) de Jong, secretaris	ariedejong@hetnet.nl	071-5212318	06-47381662
E.G.E.M. (Liesbeth) Bloemen, penningmeester	bloemenliesbeth@hetnet.nl	071-3018529	
J.G.C. (Jan Kees) Wiebenga, Internat. secr.	jwiebenga@hotmail.com	023-5246141	
D. (Doeke) Eisma	deisma6@gmail.com	070-3241543	06-52606675
A.L.E.C. (Anne Lize) van der Stoel	alecvdstoel@me.com	020-6252904	06-55101273

Ambtelijke ondersteuning

R.H. (Reinder) van der Heide	r.vdheide@tweedekamer.nl	070-3185681	06-21703690
------------------------------	--------------------------	-------------	-------------

Druk: Reprografische afdeling Tweede Kamer

Vormgeving: Stafdienst Communicatie, H.A. (Henk) van der Velden

Verenigingsadres/ledenadministratie

Vereniging van Oud-Parlementariërs, t.a.v. R.H. (Reinder) van der Heide

Postbus 20018, 2500 EA 's-GRAVENHAGE

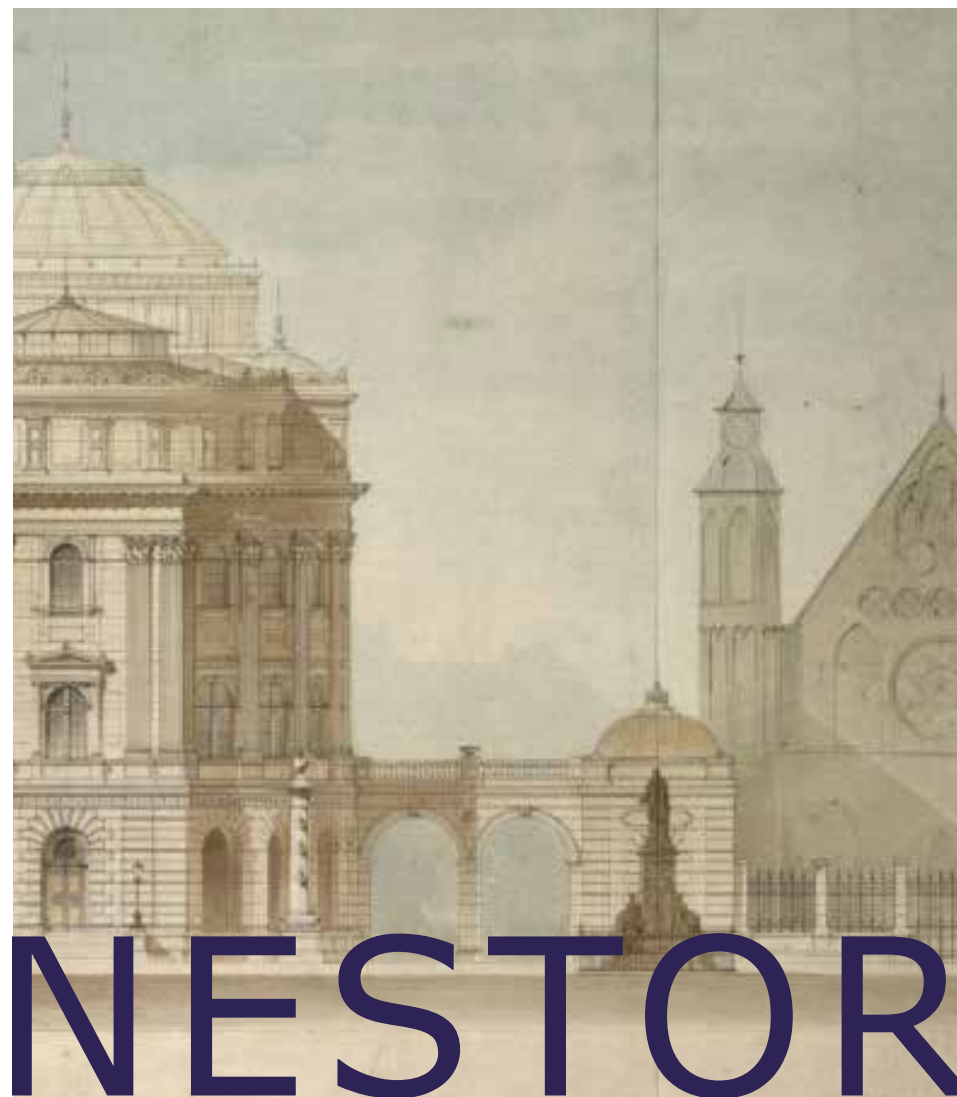
Website(s): www.vopnestor.nl en www leden.vopnestor.nl

Het lidmaatschap van de Vereniging van Oud-Parlementariërs (VOP) staat open voor oud-leden van de Tweede Kamer en/of Eerste Kamer der Staten-Generaal en het Europees Parlement. De contributie bedraagt € 30,- per jaar en moet worden voldaan op betaalrekening NL34INGB0000253063 van de Vereniging van Oud-Parlementariërs, Den Haag.

Beveiligingsdienst

secretariaatbeveiligingsdienst@tweedekamer.nl	070-3182146 of 3182153
---	---------------------------

De Voorjaarsbijeenkomst op 1 april 2020 in Noord-Brabant is tot nader order afgelast wegens aanhoudend mondiaal natuurgeweld (SARS-CoV-2).

INHOUDSOPGAVE

- 3 Van de redactie**
- 4 “Politieke jongerenorganisaties aan het woord”**
Interview met
 - **Arie Rijnveld, voorzitter van SGPJ, jongerenorganisatie van de SGP en**
 - **Wouter Ubbink, voorzitter van DWARS, jongerenorganisatie gelieerd aan GroenLinks**
 - door Monique de Vries en Joost van Iersel
- 11 75 jaar vredesordening binnen en voor Europa**
 - door Joost van Iersel
- 17 Column: “AI en mensenrechten”**
 - door Eske van Egenschot-Montoya Martinez
- 19 In memoriam Jan Dirk Blaauw**
 - door Jan Kees Wiebenga
- 21 De Peelregio**
 - door Joke Kersten
- 26 “Leven na het Parlement”**
Aan het woord: Bob van den Bos
 - door Mieke van der Burg
- 30 Boekbesprekingen**
“Opstellen”, een leven in het openbaar bestuur,
 - door Hans Kombrink
- 34 “Nooit gebouwd Den Haag”**
 - van Lex van Tilborg
 - door Monique de Vries
- 38 “Ivo Samkalden”, een rechtlijnig democraat**
 - van Martijn van Empel
 - door Prof. Dr. Laurens Jan Brinkhorst
- 41 Kamerkunst, aflevering XI:**
Regentenstuk, Deel I. ‘Carbon Copy’
 - door Reinder van der Heide
- 47 Van het bestuur**
Aankondiging VOP-Voorjaarsbijeenkomst te Helmond, gecanceled
 - door Joost van Iersel
- 48 Overleden**
- 51 Verschenen boeken**

Deadline volgende NESTOR: 9 mei 2020

De illustraties zijn zoveel mogelijk opgenomen in overleg met rechthebbenden; wie verdere rechten kan doen gelden, wordt verzocht contact op te nemen met de eindredacteur, R.H. van der Heide.

*Omslagfoto:
Ontwerp voor een Paleis der Staten-Generaal, Ludwig en Emil Lange, ca. 1865. Architekturmuseum der TU München;
een neo-classicistische vervanger van het Binnenhof. Beeld Nationaal Archief*

VAN DE REDACTIE

Hoe denken politieke jongerenorganisaties over het hier en nu, én over de toekomst? Zien zij de relevantie van de politiek in de toekomst? Waar liggen hun prioriteiten en zwaartepunten, nationaal en internationaal?

Dat is de nieuwe rubriek in Nestor. In dit nummer zijn de voorzitters van de jongerenorganisatie DWARS, gerelateerd aan GroenLinks en die van de SGP (SGPJ) aan het woord. Monique de Vries en Joost van Iersel hebben hen geïnterviewd.

Ook komt het heden en de toekomst van Europa aan de orde. Met name haar rol in het behouden van de vrede in de toekomst krijgt aandacht in een boeiend artikel van Joost van Iersel. De aanleiding daartoe is het feit dat we dit jaar in Europa 75 jaar vrijheid en vrede vieren!

Ook nieuw sinds januari 2020, zijn de twee columnisten: Eske van Egerschot-Montoya Martinez en Bob van den Bos. De redactie heeft de columnisten Jacques Wallage en Jan Terlouw zeer bedankt voor hun boeiende bijdragen in de afgelopen bijna vijf jaar, met het boek "Nooit Gebouwd Den Haag".

Wilt u weten wie Bob van den Bos is, dan verschaft het interview van Mieke van der Burg veel informatie. Eske wijdt haar eerste column aan de handel in data, de nieuwe olie in onze wereld. Hoe verhoudt zich de Kunstmatige Intelligentie (AI) tot mensenrechten? Worden deze, of kunnen deze wel beschermd worden? Dit onderwerp komt ook aan de orde bij een nieuw soort activiteit van de VOP op 12 maart: bijeenkomsten aan het einde van de middag, die ook makkelijk door werkende VOP-leden te bezoeken zijn. In het volgende nummer van Nestor verschijnt hiervan een verslag.

Het overlijden van Jan Dirk Blaauw, oud-voorzitter van de VOP, eind februari zal u ongetwijfeld niet zijn ontgaan. Jan Kees Wiebenga blikt als medebestuurder van de VOP en als partij- en fractiegenoot op hem terug. De Voorjaarsbijeenkomst van de VOP op 1 april 2020 in Helmond, Deurne en De Peel is als gezegd afgelast. Joke Kersten, zeer goed op de hoogte van de geschiedenis van de Peelregio heeft dat graag als opwarmertje met u willen delen. Het lezen van haar artikel 'De Peelregio' is een must voor alle leden!

In dit nummer hebben we drie boekbesprekingen. Twee over burgemeesters die hun sporen hebben verdiend in o.a. grote steden: burgemeester Ivo Samkalden in Amsterdam en Ivo Opstelten in Utrecht en Rotterdam. Beiden hebben ook in Den Haag een ministersrol vervuld.

Twee gastredacteuren, Hans Kombrink en Laurens Jan Brinkhorst, hebben deze boeken ook vanuit hun persoonlijke kennis en ervaringen besproken.

Wist u dat er 22 bouwplannen voor het Binnenhof zijn ontworpen die de eindstreep niet hebben gehaald? Met de recente verbouwingsdiscussies is er dus niets nieuws onder de zon, zoals blijkt uit het boek "Nooit Gebouwd Den Haag" dat door Monique de Vries wordt besproken.

De Kamerkunstaflevering door Reinder van der Heide gaat dit keer over de ontstaansgeschiedenis van een verdwenen schilderij.

Tenslotte treft u in dit nummer de bekende, vaste rubrieken aan over verschenen boeken die gerelateerd zijn aan de politiek, en overleden oud-parlementariërs.

POLITIEKE JONGERENORGANISATIES AAN HET WOORD

Monique de Vries

De komende tijd krijgen steeds twee politieke jongerenorganisaties de kans om hun visie te geven op de voor hen belangrijkste politieke thema's, de rol van de politiek(e) organisaties) en die van de Europese Unie.

Aan het woord zijn:

Arie Rijnveld, voorzitter van de Jongerenorganisatie van de SGP (SGPJ) en Wouter Ubbink, voorzitter van DWARS, de jongerenorganisatie gelieerd aan GroenLinks

Joost van Iersel

Arie Rijnveld (24 jaar) is sinds vorig jaar voorzitter van de SGP-Jongeren, de Jongerenorganisatie van de SGP. Deze organisatie bestaat al ruim 85 jaar en kent ca. 7.300 leden tussen 11 en 28 jaar van verschillende denominaties. Het is de grootste politieke jongerenorganisatie van Nederland. Arie is in het dagelijks leven leraar wiskunde aan de bovenbouw van een reformatorische middenschool te Gorinchem.

SGP

Arie Rijnveld voelde zich al jong maatschappelijk en politiek betrokken. Hij sloot zich in 2013 aan bij de SGP-Jongeren (SGPJ). Hij zag politiek als de schakel tussen wat burgers beleven en de wet- en regelgeving. Dat maakt politiek voor hem interessant.

Levensschool en conservatief

De SGPJ ziet hij als een levensschool voor jong politiek talent, een opstapje naar ervaring en wijsheid, en een kweekvijver voor de SGP. De stap naar de SGPJ was zijn eigen keuze. Arie's ouders komen wel uit hetzelfde nest, maar zij zijn niet politiek actief, evenmin overigens als zijn zeven(!) broers en zusjes, zijn natuurlijke achterban. Hij geeft les aan de bovenbouw van een reformatorische middenschool in Gorinchem, en bereidt zich voor op de eerstegraads lesbevoegdheid.

Grote lotsverbondenheid

Arie ervaart de SGP als een familie. De leden denken vanuit eenzelfde ideaal. Er zijn natuurlijk accentverschillen, maar gemeenschappelijk is een grote lotsverbondenheid, die ook de samenhang in de zogenoemde bible belt verklaart. Taal, gewoonten en gebruiken worden gedeeld. Dat is ook tekenend voor de gastvrijheid waarmee nieuwe leden en jongeren worden ontvangen. Deze factoren verklaren ook de vaste achterban van de partij, die stevast kan rekenen op drie zetels in de Tweede Kamer. De grondlijn is conservatief, wat soms ook mensen uit andere kringen aantrekt.

Persoonsgerichte voorlichting

Jongeren melden zich minder vanzelfsprekend dan vroeger aan bij de SGPJ. Zij stellen zichzelf terecht serieus de vraag, of, en waarom het zinvol is toe te treden tot de SGPJ. Daarom wordt er veel ingezet op persoonsgerichte voorlichting, op scholen, reformatorische beurzen, waaraan veel mensen in familieverband deelnemen, bezinningsbijeenkomsten en ontmoetingen. De SGPJ is een grote vereniging die zo'n 6.500 leden telt en waarin alle denominaties zijn vertegenwoordigd. De man-vrouwverdeling is evenwichtig, ongeveer 50% vrouwen en mannen. Het jongerenbestuur telt negen leden, waarvan zes (niet met opzet!) mannen en drie vrouwen.

Het LEVEN als belangrijkste ijkpunt

Op onze vraag naar de rol van ideologie in de politiek van vandaag signaleert Arie, dat de mensen zich vooral laten leiden door in het oog lopende thema's en vooral door de presentatie daarvan. Individualisering en de eigen beleving horen nu eenmaal bij vandaag. Door het centraal stellen van de Bijbel hanteert de SGP een ander uitgangspunt: het leven is daarom het belangrijkste ijkpunt voor de SGP. Kerkelijke achtergrond en milieu spelen bij de SGP nog steeds een doorslaggevende rol.

Niet laten leiden door de waan van de dag

Is democratie aan het einde van een cyclus? Arie gelooft van niet, want wat is het alternatief? Maar hij voegt er meteen aan toe: democratie vereist wel dat politici zich aan voldragen standpunten moeten vasthouden en niet steeds met de waan van de dag moeten meegaan. Het doet hem veel verdriet dat de huidige politiek zich niet door de lange termijn laat leiden. Kijk bijvoorbeeld naar concrete uiteenlopende voorbeelden als jeugdzorg en politie, waarmee door wisselende uitgangspunten van centralisatie en decentralisatie in feite heel slordig wordt omgegaan. Met allerlei nare gevolgen van dien. Of een ander voorbeeld: de verandering van basisbeurs naar leenstelsel voor studenten, en nu weer terug naar de basisbeurs.

Betere invulling rentmeesterschap

Het klimaat is bij uitstek ook een beeldend voorbeeld van een lange termijn item. De Green Deal kan alleen slagen op basis van een realistische lange termijninvulling, die noodzakelijk is voor voldoende steun in de samenleving. Volgens Arie gebeurt dit nu niet op de juiste manier. Over al deze relevante onderwerpen denkt de SGPJ actief mee. In verband daarmee houdt een zestal commissies binnen de SGPJ zich bezig met de volgende grote thema's: economie, zorg, binnenland, internationaal, onderwijs en duurzame ontwikkeling. Deze komen ook bij de vorming van nieuwe leden aan de orde en zij worden alle benaderd vanuit een vaste levensovertuiging.

De verhouding met de SGP is uitstekend. De jongeren worden aangemoedigd om mee te denken. En juist jongeren hebben deels gezorgd dat het begrip 'rentmeesterschap' nu meer invulling krijgt bij de SGP. Die invalshoek was volgens Arie vroeger onderbelicht. Nu is er ook een volwaardige waardering voor het idealisme onder de jeugd.

Getuigenispartij

Voor Arie is de SGP een getuigenispartij. De vraag is, hoe je van daaruit in de actualiteit politiek bedrijft. Dat kan in zijn visie natuurlijk niet door

alleen maar vanaf de katheders stellingen te betrekken. Dat is voorbij. Op onze vraag over verleden en nu, zegt Arie dat de basis van de SGP niet is veranderd, maar dat je nu juist moet proberen invloed te verwerven door vraagstukken te agenderen en meerderheden te vinden.

Thematische 'Jongerendag'

Het thema van het *Leven* staat centraal en speelt overal doorheen: het gaat bij alle onderwerpen om wat waardevol en om wat kwetsbaar is, in en rond het leven. Vanaf 1986 is er om de twee jaar een drukbezochte thematische SGP-Jongerendag: in 2016 ging het over defensie, in 2018 over duurzaamheid en in maart dit jaar over leven.

Samenwerking

Ook wordt met andere politieke jongerenorganisaties samengewerkt, zoals het gemeenschappelijk jongerenmanifest over vliegen en de ad hoc-verklaring met de jongeren van CDA, VVD en CU over defensie. De prioriteiten van de SGP en de SGPJ lopen parallel. Gelijkberechtiging speelt niet zozeer als thema, hoezeer ook studeren onder meisjes wordt aangemoedigd. De traditionele visie op het gezin prevaleert. Man en vrouw hebben een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor kinderen en opvoeding, maar als uitgangspunt treedt de vrouw terug, als de opvoeding dit nodig maakt. Ook in de SGPJ wordt dit zo gezien.

Europese Conservatieven en Hervormers

Wat betreft de EU voelt Arie zich beter thuis in de oorspronkelijke, inhoudelijk meer beperkte, EEG. Dat blijkt ook uit de partijkeuze van SGP (net als de CU) voor de Europese Conservatieven en Hervormers. In deze visie moet de EU zich tot hoofdtaken beperken, zoals economie en handel, Schengen, vluchtelingen en grensbewaking, en nu ook Europese eenheid ten opzichte van China en de VS. Nexit roept te veel risico's op: bezint eer ge begint. Maar een onderwerp als pulsvisserij in de EU gaat te ver, landen zonder grens aan zee zouden niet mogen meestemmen over dit thema. Een vehikel voor christelijke waarden en normen is de *European Christian Political Movement*, 2002, met als devies: geef het geloof in Europa handen en voeten.

"In Gods hand"

Aan een politieke loopbaan denkt Arie (nog) niet. Hij staat nu voor de klas en heeft zijn handen vol aan de SGPJ en andere activiteiten. Hij zegt: 'We moeten maar kijken, hoe het leven loopt. De richting daarvan is in Gods hand.'

Wouter Ubbink (22 jaar)

is sinds 2019 voorzitter van DWARS, de politieke jongerenorganisatie gelieerd aan GroenLinks. DWARS is in 1991 opgericht en kent ca. 4.600 leden tussen 14-28 jaar. DWARS geeft online het ledenblad "Over-DWARS" uit. Wouter studeert Biologie aan de Universiteit Utrecht.

Op zijn 19de is Wouter lid geworden van DWARS. Zijn fascinatie voor alles wat leven is in de natuur, zoals planten en dieren en het feit dat het daarmee niet goed gaat, heeft hem bij DWARS gebracht. Het is belangrijk met deze thema's ook politiek bezig te zijn. En het leuke van een politieke jongerenorganisatie is dat je overal over (mee) kunt praten zonder dat je er vooraf al per se verstand van hoeft te hebben. Op die manier kan je heel veel leren.

Bij Wouter werd thuis al veel over politiek gepraat. Zijn ouders zijn lid van D66 en hebben elkaar bij de Jonge Democraten leren kennen. De achtergrond van de leden van DWARS is heel divers qua studierichting. In het algemeen zijn de leden theoretisch opgeleid. Het is moeilijk om jongeren met een (v)mbo opleiding te interesseren.

Een actief diversiteitsbeleid

Het bestuur telt inclusief de voorzitter acht leden, waarvan vier mannen en vier vrouwen. DWARS streeft een actief diversiteitsbeleid na, niet alleen wat betreft m/v-verhouding, maar ook met betrekking tot leden met een niet-Nederlandse achtergrond. Dit laatste is niet gemakkelijk. Diversiteit, inclusiviteit en feminisme in de brede zin van het woord (gelijkberechtiging) zijn thema's die jongeren aanspreken. Het bestuur probeert daar ook handen en voeten aan te geven door bij ieder evenement goed na te denken over de toegankelijkheid voor iedereen.

Klimaat en onderwijs

Thema's die jongeren interesseren zijn in de eerste plaats het klimaat en vervolgens onderwijs (leenstelsel en lerarentekort). De demonstraties van

het afgelopen jaar zijn daar een duidelijke uiting van. Klimaat is ook niet meer echt een kwestie van links of rechts onder jongeren.

Jongeren stemmen niet meer vanzelfsprekend op dezelfde partij als hun ouders en ze stemmen ook niet steeds op dezelfde partij. Ze denken meer na over hun keuze. De politiek wordt daardoor rumoeriger, partijen worden sneller groter (of kleiner), maar moeten zich ook actiever bezig houden met de kiezer, want de kiezer loopt gemakkelijk weg.

Nu een sterkere democratie

Op de vraag hoe hij dan aankijkt tegen de discussie dat de democratie aan het einde van haar cyclus zou zijn, vindt hij deze ontwikkeling juist een versterking van de democratie. Partijen moeten meer betrokken zijn bij het maatschappelijke debat en veel partijen betekent meer keuze. Dat maakt het belangrijk om als partij dicht bij jezelf te blijven. In plaats van ideologieën ziet de voorzitter van DWARS eerder issues die zijn leden interesseren, zoals gelijkberechtiging en meer inclusiviteit. Ook de ethiek achter de bio-industrie heeft veel aandacht.

Levensbeschouwing geen issue

Levensbeschouwing is binnen DWARS geen issue en wordt niet relevant gevonden voor de manier van met elkaar omgaan. Hij is tegen scholen op religieuze grondslag omdat zij in zijn ogen de segregatie juist bevorderen. Kinderen van alle gezindten moeten elkaar al jong tegenkomen.

Geen dogma meer

Is het GroenLinks van vandaag nog dezelfde partij als het GroenLinks van dertig jaar geleden, is onze vraag. Volgens Wouter Ubbink kun je dat niet zeggen. De stem van de oorspronkelijke partijen waaruit GroenLinks is voortgekomen wordt nog maar nauwelijks gehoord. Die partijen zeggen de leden van DWARS nog maar weinig. De focus van de partij is ook veranderd met een nieuwe generatie kiezers. Zelfs het thema kernenergie kan besproken worden (niet dat er een meerderheid voor is, zegt hij er snel achteraan), het is geen dogma meer.

Verlaging kiesdrempel

DWARS is voor de verlaging van de kiesdrempel naar 16 jaar. Jongeren zouden door middel van hun stem invloed moeten kunnen uitoefenen op belangrijke thema's als klimaat en pensioenen. Zij zullen er de komende 50 jaar de uitkomsten van ondervinden. Hij hoopt ook dat er bij de komende verkiezingen een twintiger op de lijst komt als representant van die generatie.

Meer kans op regeringsdeelname

Regeringsdeelname is ook belangrijk na de volgende verkiezingen. Hij vindt het jammer dat het deze keer niet is gelukt maar wijst dat aan de verschillende visies op het migratievraagstuk van GroenLinks en van de andere formerende partijen. Ook de klimaatwensen hebben een rol gespeeld. Inmiddels is de realiteit na de uitspraken in het kader van Urgenda en de Raad van State met betrekking tot de stikstofproblematiek, een andere geworden. Hij denkt dat regeringsdeelname van GroenLinks bij een volgende formatie kansrijker is. Wouter Ubbink ziet GroenLinks als een voorhoedepartij en als je dat bent moet je ook een maatschappelijke beweging in gang kunnen zetten.

We gaan tenslotte over op het thema Europa. Volgens DWARS moet de prioriteit in Europa liggen bij die thema's die landen afzonderlijk niet kunnen en/of willen oplossen. DWARS zou graag een EU-treinennetwerk, minimumloon, een Europees leger en EU-kieslijsten zien. Ook in het asiel- en migratiebeleid moet de EU een veel sterkere rol gaan spelen. De EU is wat hem betreft de opstap naar meer mondiale samenwerking. In een Europees kader is DWARS met andere Europese politieke/groene jongerenorganisaties verenigd in de Federation of Young European Greens (FYEG). Op hun evenementen kom je andere "groene" jongeren uit EU-landen tegen.

GreenDeal en treinnetwerk

We kunnen er dan ook niet omheen hem te vragen naar de plannen van de Nederlandse Commissaris Frans Timmermans. Zal het hem – de EU – lukken om deze ambities waar te maken en hoe belangrijk is dat? Ubbink geeft aan dat hij blij is dat er eindelijk een groot plan is om iets te doen aan de klimaatcrisis, want dat is de eerste stap naar een oplossing. De vraag is wel of de plannen ver genoeg gaan. Er is een grote kans dat ander Europees beleid de green deal teniet doet of in ieder geval verzwakt. Als de EU massaal soja blijft importeren uit Brazilië, dat actief haar eigen regenwoud afbrandt, is het terugdringen van de CO₂-uitstoot dwielen met de kraan open. Ook de plannen wat betreft de luchtvaart moeten radicaler. Korte vluchten binnen Europa moeten worden vervangen door een snel treinnetwerk.

Politieke ambities?

Onze slotvraag gaat over zijn politieke ambities. Na dit jaar als voorzitter van DWARS wil hij weer terugkeren naar zijn studie Biologie. Eerst die studie afmaken en dan verder kijken. De tijd zal leren of hij verder gaat in de politiek.

75 JAAR VREDESORDENING BINNEN EN VOOR EUROPA

Joost van Iersel

Dit jaar vieren we in Europa 75 jaar vrijheid. Dit jaar vieren we in Europa 75 jaar vrijheid. Deze vrijheid in Europa werd door de geallieerden afgedwongen en de resulterende interne vrede in Europa is door toedoen van vooral de Verenigde Staten voor ons bestendigd. Toch is die vredesordening een moeizame aangelegenheid, die publicitair opmerkelijk weinig handen op elkaar krijgt. De VS en Europa lijken verder van elkaar verwijderd dan ooit. 75 jaar vrede in Europa als thema vraagt dus aparte aandacht. Wat is de eigen Europese bijdrage aan die vrede, zijn de voorwaarden vervuld om die adequaat te bevestigen en uit te bouwen tot een zelfbewust eigen optreden in de wereld? Heeft de verrassende slogan *Geopolitieke Commissie* van Europese Commissievoorzitter Ursula von der Leyen kans van slagen?

1. Pax Americana

De oorlog spoedde zich ten einde. Er werd hard gewerkt aan de architectuur van de naoorlogse vredesordening. De Pax Americana werd bevestigd. Allereerst in 1944 met het financieel-economisch arrangement van *Bretton Woods* met 44 landen, dat indirect neerkwam op de herinvoering van de goudstandaard met de dollar als spilkoers. In 1945 volgde de Verenigde Naties met 51 lidstaten (nu 193), gericht op internationaal recht, mondiale veiligheid en economie. In 1947 kwam de General Agreement on Tariffs and Trade (GATT) tot stand met het oog op wereldwijde handelspolitiek en als platform voor handelsbesprekingen en parallel hieraan de Wereldbank en het International Monetary Fund (IMF). In 1949 volgde de Noord Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO) tegenover het Warschau Pact (Oostblok) met twaalf deelnemende landen, in 1955 met name versterkt door Duitsland, en na de Val van de Muur volgden

nog twaalf vroegere Oostbloklanden, veertien in 2020 (Montenegro trad in 2017 als laatste toe). Het totale plaatje toont een breed opgebouwde architectuur onder onbetwiste leiding van de VS, die werden geleid door een verlicht eigenbelang: zekerstellen van eigen belangen door ook een gelijkgericht *commitment* naar de partnerlanden.

De premisse was dat economische integratie op den duur zou gaan leiden tot convergentie zowel als tot politieke eenwording. Deze premisse is niet bewaarheid. Tot dusver hebben we met de incongruenties van allerhande aard weten te leven. Maar tegenwoordig wordt breed gedeeld, dat dit op den duur niet is vol te houden met het risico van verdere terugval.

Dat ijzersterke overkoepelende kader heeft voor de eigen Europese ontwikkeling in vervolg op het Marshallplan tot vandaag borg gestaan, vanaf de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal (EGKS) in 1952 en de Europese Economische Gemeenschap (EEG) in 1957. Met de Europese integratie gebeurde iets wonderlijks, het is eigenlijk een ahistorisch proces. In de regel hebben stammen, clans en steden, en later regio's en landen zich steeds aaneen gegord ten opzichte van derden. De derden waren de drijvende factor. Maar in Europa was het hoofddoel het scheppen van een gemeenschap om de *interne* vrede te verzekeren. De externe veiligheid was immers geheel uitbesteed aan de VS. Dat heeft grote gevolgen gehad voor de loop van het integratieproces. In tegenstelling tot wat bij allianties steeds centraal staat, namelijk het verzekeren van interne en externe veiligheid en de uniformering van ander vitaal beleid, zoals één munt en één economisch beleid, bleken deze in de EU-ontwikkeling juist achteraan te komen. Er werd dus heel lang gewerkt aan de ene markt, geënt op de vier vrijheden goederen, diensten, kapitaal en personen, maar zonder aantasting van nationale soevereiniteit, van veiligheid en van economisch beleid. De premisse was dat economische integratie op den duur zou gaan leiden tot convergentie zowel als tot politieke eenheid. Maar deze premissen zijn niet bewaarheid. Tot dusver hebben we met de incongruenties van allerhande aard weten te leven. Maar tegenwoordig wordt breed gedeeld, dat dit op den duur niet is vol te houden, met het risico van verdere terugval.

2. Moeizame spanningen

De Atlantische samenwerking had ondertussen de nodige crises te verwerken. In 1966 kondigt Charles de Gaulle het vertrek van Frankrijk uit de NAVO aan, met een diepere kloof tussen Nederland en Frankrijk tot gevolg. Het Franse vertrek uit de NAVO legde eens te meer fundamentele

verschillen in de relatie tussen de grote Europese landen en Amerika bloot: Duitsland had als overwonnen geen keus, het Verenigd Koninkrijk (VK) achtte zich vaak tegen beter weten in de geprivilegieerde bondgenoot, Italië was decennia lang een twistappel tussen communistische en westerse (Amerikaanse) belangen, terwijl Frankrijk als kernwapenmogenheid een eigen koers koos, die ondertussen nooit tot een duurzaam conflict is uitgroeid. Overigens keerde Frankrijk in 2009 weer in de boezem van de NAVO terug. De Europeanen stelden hun uiteenlopende posities nooit onderling ter discussie. De nationale soevereiniteit bleef in deze sector in graniet gegoten, een Europees veiligheidsbeleid kwam nauwelijks van de grond.

De dominantie van de VS is manifest. Het einde van de Joegoslavische oorlog in 1995 dreef volledig op de VS. De Frans-Britse raid tegen Khadafi bleek zonder Amerikaanse technologische ondersteuning onuitvoerbaar. Een keerpunt was de Amerikaanse inval in Irak maart 2003 ter ontmanteling van zijn (potentiële) kernmacht, waarvoor geen enkel bewijs was. Deze machtspolitiek spleet Europa: aan de ene kant VK-premier Blair, 'the poodle', die tegen ambtelijk advies George W. Bush blindelings volgde, terwijl Chirac en Schröder het afwezen. Ook het Nederlandse kabinet volgde toen ondanks eigen ambtelijk advies de VS. Defensie minister Rumsfeld lanceerde de fameus geworden tegenstelling tussen Europa en de VS als die tussen Venus en Mars, die in Washington breed werd gedeeld. Het is op dit punt nooit meer goed gekomen, niet onder Bush, niet onder Obama, en zeker niet onder Trump. Sinds 2003 staan ten aanzien van het Midden-Oosten de nodige spanningen in het bondgenootschap steeds op het menu, zonder dat deze in Europa tot eigen actie leiden. Daarvoor zijn de Europeanen te verdeeld en dus te zwak. Maar de NAVO werd wel bloedelozer.

Ondertussen bleven spanningen niet beperkt tot defensie. *Bretton Woods* kwam er evenmin ongevarend uit. Al in 1971 hief President Nixon eenzijdig de convertibiliteit van de dollar op, waarmee Europa zijn gouden standaard verloor. Dit was een hard gelag voor de Europeanen, die hun heil probeerden te zoeken in opvolgende monetaire slangarrangementen. Drie maal werd dit surrogaat als onwerkbaar door de financiële markten afgestraft tot in 1991, gesteund door de Val van Muur, in het Verdrag van Maastricht uiteindelijk tot de euro werd besloten. François Mitterrand wist dit te bereiken bij Helmut Kohl, die *coûte que coûte* de eenmaking van Duitsland wilde zekerstellen met instemming van alle bondgenoten. De euro ging vanaf 1999 als een eigen gouden standaard in Europa func-

tioneren. Hoezeer dit in de aanloop in de eerste jaren ook voorspoedig verliep, bleef het in essentie eigenlijk daartoe beperkt, omdat ondanks alle succesvol beleid er omheen de heroïsche stap naar een gemeenschappelijk economisch en begrotingsbeleid (nog) niet is gezet.

De Verenigde Naties (VN) maken ook moeizame tijden door. De kritische VS nemen vanaf 2000 meer afstand. In 2006 trekken zij zich terug uit UNESCO. Onder Trump is er geen houden meer aan. In de visie van Washington fungeren multilaterale kaders als extra pijler voor de eigen machtspositie. Dit is een fundamenteel andere visie dan die van de Europeanen die juist multilaterale kaders consequent ondersteunen en gebruiken om hun fameuze soft power kracht bij te zetten. In de VS is het veeleer een zaak van opportuniteit. De Amerikaanse en Europese posities zijn de laatste tijd toenemend uiteen gaan lopen, zoals ook duidelijk blijkt uit de laatste ontwikkelingen in de World Trade Organisation (WTO). Decennialang is gewerkt aan het verlagen en vereenvoudigen van invoerrechten. Het GATT ging in 1995 over in de Wereldhandelsorganisatie WTO met een uitbreiding van werkterrein naar liberalisering van diensten en andere barrières en beslechting van handelsconflicten binnen één kader. Maar inmiddels dreigen we met de WTO in een doodlopende straat te belanden. Het nationalisme domineert. Als gevolg van de unilaterale koers van de VS komt het Westen niet tot overeenstemming over de wenselijke status van China. De conflictbeheersing is in de directe gevarezone. Het college van tien rechters is teruggevallen tot drie, omdat Trump de benoeming van zeven rechters heeft getorpedeerd. Fragmentatie van georganiseerde globalisering ten top! Die leidde ook tot een dramatisch kapseizen van de TTIP¹. De EU en de VS hebben wereldwijd de meest omvangrijke en meest geïntegreerde bilaterale handelsrelatie, maar onderhandelingen ter verdieping van deze relatie werden eind 2016 ruw afgekapt. Ask Trump!

3. De Europese Unie permanent in opbouw

Europa heeft al die tijd zeer succesvol zijn eigen vredesproces verdiept. Dit is geen sinecure. Historisch wantrouwen en diepgaande culturele en politieke verschillen tussen de landen moeten overwonnen worden en blijven. De overgang van nationaal naar algemeen EU-belang verloopt via regelgeving en gelijke gerichtheid van inzichten. De vaak moeizame vertaalslagen kunnen we dagelijks in de media volgen. Maar achtereenvolgens krijgen grote hoofdstukken als de landbouwpolitiek, de interne markt, de

¹ *Transatlantic Trade and Investment Partnership*

EMU, de uitbreiding, het handelsbeleid en handelsakkoorden, technologie en innovatie, hun beslag. Het hart van de integratie is en blijft de interne markt en het concurrentiebeleid. De regelgeving voegt zich steeds naar de eis van de tijd, zoals een Bankenunie en regelgeving van de financiële sector en nu vooral het klimaat en de *digital single market*. Ook buiten de economische sectoren komen steeds meer onderwerpen in het Europees gezichtsveld. Vrijwel ieder economisch, sociaal en maatschappelijk relevant onderwerp heeft een Europese dimensie. Het is waar dat de besluitvorming stroperig is en dat de grote afstand tussen de individuele landen en het Brussels proces in de praktijk tot substantiële problemen kan leiden met correcte implementatie, die de Commissie onmachtig is om concreet af te dwingen, ook al vervult het Europese Hof van Justitie een onmisbare rol. Er blijven dus lacunes bestaan, ook omdat belangrijke onderwerpen nog (grotendeels) onder nationaal regiem blijven. Het totale beeld toont echter een unieke rechtsgemeenschap met 65 handelsverdragen en honderden deelakkoorden. De EU is ook de grootse donor. De Britten zullen pijnlijk gaan ervaren, hoe diep dit hele stelsel ingrijpt.

4. Vanaf 2008 de beproeving van zelfredzaamheid

Het beeld zag er rooskleurig uit. De toekomst lachte Europa toe, tot de financieel-economische crisis in 2008 de Westerse wereld en een totaal onvoorbereide Unie teisterde en deze vier jaar lang in haar greep hield en daarbovenop, toen er eindelijk licht aan de horizon kwam, een massale toestroom van vluchtelingen op gang kwam. De economische crises lijken alweer vergeten, maar het is een wonder dat de Unie zich hier doorheen geslagen heeft. Het scheelde in 2011 en 2012 soms geen haar of de EMU was bezweken onder tegenstellingen tussen de lidstaten, zoals ten aanzien van Griekenland en tegenstellingen tussen Noord- en Zuid-Europa. Het wantrouwen tussen de lidstaten was huizenhoog, alle oude demonen leken terug te keren. De Europese Raad kwam om de haverklap bijeen om spanningen te bezweren met de Commissie en de Europese Centrale Bank (ECB) als permanente brandweerlieden. In dergelijke crisissituaties blijkt, hoe heilzaam de dempende invloed van juist de Commissie werkt. Parallel aan reeksen ad hoc-maatregelen werd onder deze benarde omstandigheden toch ook nog gewerkt aan structurele componenten, zoals de Bankenunie en de financiële wetgeving. De EU is resistent gebleken. Cruciaal is dat de EU zichzelf in een paar jaar uit een bijna onmogelijke situatie heeft gered tegen de logica van het moment in en dat er niemand in de coulissen stond om een helpende hand toe te steken, integendeel.

Een overeenkomstig proces speelde zich af met het ongekeerde vluchtelingendrama vanaf 2013, toen honderdduizenden migranten op het continent afkwamen en tienduizenden de dood vonden in de Middellandse Zee. Er was niets: geen Europese grensbewaking, geen Europees asielrecht, geen steun aan de landen in de frontlinie, Griekenland en Italië. Het was ieder voor zich, met heel uiteenlopende aanpak en doelstellingen. De politieke wanorde werd nog verergerd door zich snel ontwikkelend populisme, dat volop steun kreeg van de *boze burger*. Voor alle landen gold een *sauve qui peut*.

5. Europese soevereiniteit op kerngebieden

Schijn kan bedriegen in het gunstig economisch klimaat. Er is breed besef dat nationalisme nieuwe impulsen zal krijgen, wanneer opnieuw stromen van migranten onze kant opkomen of de economische motor gaat haperen. En dan nog de technologische achterstand op China en de VS. Het ontbreken van een veiligheids- en buitenlands beleid zal ons nog lelijk gaan opbreken bij verdere escalatie van potentiële conflicten in het Midden-Oosten en daarbuiten. Er is ook maar zwak ontwikkeld extern beleid ten opzichte van Rusland en China, en nauwelijks ten opzichte van de VS. Europa verkeert nog steeds in het stadium van soft power, die in essentie intern gericht is. Men is te veel met zichzelf en te weinig met de boze buitenwereld bezig. Macron heeft voor de toekomst de kern cryptisch samengevat: *Je veux une France souveraine dans une Europe souveraine*². Nationale soevereiniteit moet dus zijn ingebed in een Europese soevereiniteit. Iedereen weet, dat er inmiddels veel soevereiniteit is weggevoerd naar Europa en andere internationale verbanden. Maar de illusie daarvan wordt nog altijd gekoesterd, in grote lidstaten – het flagrante voorbeeld is het VK, maar ook door Duitsland, Frankrijk en Italië – én in kleinere, vooral in Oost-Europa, zie Polen en Hongarije. Het is een taai verschijnsel dat om de haverklap overal opduikt, ook in Nederland. De rest van de wereld profiteert ervan.

Von der Leyen zet nu met haar Geopolitieke Commissie de discussie op een ander been. Zij wil een Europa dat beschermt en een sterk Europa in de wereld, waaronder het veiligstellen van het multilaterale handelssysteem en het wereldwijd verspreiden van Europese standaarden, materiële zowel als immateriële (mensenrechten). In dat kader moet met name de

² *Ik wil een soeverein Frankrijk in een soeverein Europa*. Merkel zegt min of meer in dezelfde zin, dat Duitsland simpelweg te klein is voor de grote opgaven in de wereld.

Green Deal vorm krijgen. Deze wereldoriëntatie is in deze vorm nieuw. Zij confronteert Verdragspartijen met hardnekkige lacunes als gevolg van nationale soevereiniteit, zoals een EU-buitenlandse politiek en -defensie, de versteviging en verdieping van de EMU, klimaatbeleid en energietransitie, de Digital single market, een EU- telecommunicatiemarkt, en een Europees Industrie- en technologiebeleid (Open European Science Source). Voor al deze zaken is een diep doordachte Europese pooling van krachten, inclusief de externe dimensie, onontbeerlijk. Het gaat nu om de Europese soevereiniteit op kerngebieden, een totaal nieuwe koers.

Europa heeft zijn eigen vredesordening deels met succes vorm gegeven. Maar nu staat hoognodig de aanpak van lacunes op de agenda, met een tweevoudig doel: het ongedaan maken van aanhoudende fragmentatie in eigen huis en met één gezicht optreden naar buiten. Europa ligt opnieuw op de tekentafel.

Gaat dit lukken? Europa heeft zijn eigen vredesordening deels met succes vorm gegeven. Maar nu staat de aanpak van lacunes op de agenda, met een tweevoudig doel: het ongedaan maken van aanhoudende fragmentatie in eigen huis en met één gezicht optreden naar buiten. Europa ligt opnieuw op de tekentafel. Het moet een aangepaste architectuur optuigen, wil het de slag om eigen onafhankelijkheid van belangen en waarden in de wereld niet definitief verliezen. Dat vereist ook van Nederland een herkenbare strategische inzet, die tot dusver ontbreekt. Wegduiken kan niet langer.

Den Haag, 27 januari 2020

AI EN MENSENRECHTEN

Eske van Egerschot-Montoya Martinez

Met de automatisering van ons leven rijst de vraag Met de automatisering van ons leven rijst de vraag over het eigendom van gegevens en de juridische implicaties daarvan. Van wie zijn eigenlijk mijn data, wie verdient aan het verzamelen en gebruik ervan en aan wie worden mijn data (door)verkocht? Allerlei vragen die steeds vaker gesteld worden, omdat mensen zich meer en meer zorgen maken over de impact van datagebruik

op hun privacy.

Het debat over het verzamelen, verwerken en verkopen van data kent echter twee gezichten: aan de ene kant vormt data een belangrijk verdienmodel of meer nog een handelswaar dat innovatie stimuleert en aan de andere kant vormt het een duidelijk mogelijke inbreuk op fundamentele rechten, zoals het recht op privacy.

We moeten onderkennen dat er een parallelle economie is ontstaan die geheel draait op deze handelswaar. Shoshana Zuboff zet dit ongelooflijk knap uiteen in haar boek 'Surveillance capitalism': data is de nieuwe olie, maar met een geheel eigen economisch handelssysteem.

De vraag rijst echter wie in die parallelle economie eigenaar is van de handelswaar, op basis van welke juridische grondslag en vervolgens waar de grenzen liggen in het verhandelen ervan.

Je zou namelijk denken: ik genereer data door onder andere mijn gebruik van mail, telefoon apps, zoekmachines en "wearables" (slimme horloges en dergelijke), dus dan ben ik eigenaar van deze gegevens die veel persoonlijke informatie bevatten. Niets lijkt minder waar. Tijd dus voor een helder normatief kader. De nieuwe Europese Commissie heeft dit haar prioriteit gemaakt en zal op korte termijn haar ideeën presenteren. Laten we hopen op een mooie balans tussen het stimuleren van innovatie en transparantie enerzijds en de bescherming van mensenrechten anderzijds.

Wilt u meer weten over data, algoritmen en de toekomst van AI? De afgelaste VOP-netwerkbijeenkomst van 12 maart jongstleden bij TNO gaat naar we hopen wel plaatsvinden in juni, u ontvangt daarover tegen die tijd natuurlijk nader bericht.

Column AI

IN MEMORIAM JAN DIRK BLAAUW

Jan Kees Wiebenga

Vlak voordat de Tweede Wereldoorlog in Azië uitbrak, werd Jan Dirk Blaauw geboren in Padang, in voormalig Nederlands-Indië. Hij vermoedde later dat hier, misschien onbewust, zijn grote internationale belangstelling mee samenhing. Jan Dirk was een pur sang internationalist. Allereerst als marineofficier, in welke hoedanigheid hij vele delen van de wereld heeft bevaren. En later als lid van de Tweede Kamer, waar hij zich profileerde als VVD-woordvoerder op de terreinen van defensie en verkeer en waterstaat. Hij was rond 25 jaar Tweede Kamerlid, met enkele korte onderbrekingen: van 1978 tot 2003. In dat verband was hij tevens actief in internationale organen als de NAVO-assemblee en de parlementaire assemblee van de Raad van Europa. Aan het eind van zijn politieke loopbaan was hij nog korte tijd voorzitter van de parlementaire assemblee van de West-Europese Unie.

In de Tweede Kamer was zijn bijnaam "Marineblauw", ter onderscheiding van zijn fractiegenoot Piet Blauw, die als "Boerenblauw" bekend stond. Zijn Kamerlidmaatschap kende enkele memorabele momenten. Zo stemde hij bij de algehele grondwetsherziening 1983 tegen de afschaffing van de doodstraf, samen met Gijs van Aardenne. Een moeilijk proces voor hem was de besluitvorming rond de Betuwelijn in de jaren negentig. Hij was er eigenlijk tegen, maar moest uiteindelijk zijn verlies nemen; die Betuwelijn kwam er.

Ook in partijverband was hij internationaal actief, als internationaal secretaris van de VVD. In die periode heeft hij bewerkstelligd dat de FPÖ, de Oostenrijkse partij die zich rechts radicaliseerde, uit de Liberale Internationale werd gestoten.

Jan Dirk was joviaal, fideel en gedisciplineerd, hetgeen gezien zijn militaire voorgeschiedenis niet vreemd was.

Soms kon hij wat hoekig zijn, vooral op inhoudelijke punten. Maar er viel altijd met hem te praten.

Van zijn voorzitterschap van onze VOP heeft hij genoten. Onder zijn aanvoering zijn bijvoorbeeld de jaarlijkse werkbezoeken aan het land inhoudelijk en organisatorisch uitgegroeid tot aantrekkelijke bijeenkomsten. Ook in VOP-verband ging zijn belangstelling uit naar internationale activiteiten. In onze Europese koepelorganisatie FP-AP was hij een geziene deelnemer.

De laatste jaren leed hij aan een ernstige ziekte, die uiteindelijk ook zijn spraakvermogen aantastte. Noodgedwongen moest hij het voorzitterschap van de VOP vervroegd neerleggen. Dat heeft hem pijn gedaan.

Jan Dirk overleed kort geleden. Wij van de VOP wensen hem een "behouden vaart".

DE PEELREGIO

Joke Kersten

De Peelregio is een bijzonder hoogveenlandschap op het grensgebied van Brabant en Limburg. Oorspronkelijk een moerasgebied van ca. 30 000 ha., van Weert in het Zuiden tot Grave in het Noorden. De grens tussen Brabant en Limburg ligt midden door dit moeras. Tijdens en na de ijstijden hebben de voorlopers van Rijn en Maas gezorgd voor fluviaatiele afzettingen. Daarnaast zijn er breuken ontstaan. De belangrijkste breuk is de Peelrandbreuk, waar langs de zich verplaatsende schollen een landschap van horsten en slenken ontstaat. De Deurnese Peel en de Mariapeel liggen op de horst. Het zuidelijke deel, het Nationaal Park de Grootte Peel, de Ospelse en Astense Peel ligt in de slenk. Door het breukenlandschap ligt de verticaal ondoorlatende laag in het noordelijke deel op ongeveer 25 meter en in het zuidelijke, in de Grootte Peel op ongeveer 300 meter. Het Nationaal Park is een internationaal erkend wetland met een zeer rijke en bijzondere vogelpopulatie.

Op de zandruggen in het Peelgebied vond al zeer vroeg bewoning plaats. Een aantal van die zandruggen is onder het uitdijende veen bedolven, waardoor bewoning niet meer mogelijk was. Rond de Peel woonden wel veel mensen. Zij maakten gebruik van turf als brandstof. Dit zogenaamde zwartveen is afkomstig

De Grootte Peel

uit diepere lagen. Daarvoor werden putten of kuilen gegraven. Verschillende gemeenten stelden duidelijke regels aan het gebruik van woeste grond voor de turfwinning. Zoals de maten van de peelveldjes, de nieuwe veenputten en de akkers waarop de turf te drogen werd gelegd. Toezicht op de uitvoering vond eveneens plaats, zoals blijkt uit de peelboeken die verschillende gemeenten bijhielden. Vele honderden jaren werd er turf (klot) gestoken, meestal in zogenaamde eendagskuilen. Deze kuilen waren net zo groot en diep als een man in een dag kon steken. De volgende dag stond de kuil weer helemaal onder water. De turf werd met karren vervoerd die over vaste paden, zogenaamde banen, van en naar het veen reden. De bovenste veenlaag, het witveen of bolster, werd daarvoor gedeeltelijk weggehaald. Daarna werd het pad vaak opgehoogd met zand en vermengd met een deel van de bolster. Met name in de Grootte Peel is dit patroon van banen nog aanwezig. Ze worden nu gebruikt als wandelpad voor de bezoekers of als werkpad voor het onderhoud van dit natuurgebied.

Jan van de Griendt

De grootschalige vervening start in 1853 met de aankoop van 610 ha veenterrein van de gemeente Deurne door de gebroeders Jan en Nicolaas van de Griendt. Met name Jan van de Griendt (1804-1884), een boerenzoon geboren in Orthen bij Den Bosch, is een zeer veelzijdig ondernemer. Hij wordt vermeld als aannemer van publieke werken en vanuit die functie in 1835 benoemd tot dijkbaas bij het hoogheemradschap van Maasland. In 1846 was hij betrokken bij de inpoldering van 1150 hectaren in de provincie Gro-

ningen ten noorden van de Finsterwolderpolder. Hij was ook deelgenoot in de steenfabriek in Kerkdriel. De brandstof voor deze fabriek was turf afkomstig van verveners uit Dedemsvaart. Wellicht is dit mede de aanleiding voor de aankoop van de gemeente Deurne. Meteen daarna lieten de beide broers de Helenavaart graven. Het kanaal diende voor de ontwatering van het gebied en voor de afvoer van de turf, via de Noordervaart en de Zuid-Willemsvaart. In september 1854 werd de eerste turf verscheept. In 1858 volgde de oprichting van de N.V. Maatschappij Helenaveen, genoemd naar de vrouw van Jan, Helena Panis. Naast de beide broers was G. C. Carp de derde vennoot. Jan van de Griendt werd de directeur en blijft dat tot 1878.

Maar het blijft niet bij veen alleen. In de jaren 1864-1874 verricht hij ook werkzaamheden voor de Nederlandse Staatsspoorwegen, o.a. bij de

aanleg van de spoorwegen Venlo-Helmond en Den Bosch-Boxtel en bij diverse werken in Zeeland. In zijn woonplaats Den Bosch begon hij een fabriek voor koffiesiroop (1865), een ijzerdraadtrekkerij en spijkerfabriek (1869) en een fabriek voor kunstboter (1877), die later is overgenomen door Unilever.

Naast vertrouwing van koning Willem III, die een grote belangstelling had voor de ontwikkelingen in de Peel, vervulde hij ook nog talrijke publieke functies waaronder het 25-jarig voorzitterschap van de Kamer van Koophandel en was hij zes jaar lid van de Provinciale Staten van Noord-Brabant.

De tijden veranderen en de vraag naar turf als brandstof neemt af. In 1881 volgt Jozef van de Griendt zijn vader op als directeur in Helenaveen. Er is een nieuwe markt ontstaan voor bolsterturf. De bouw van een turfstrooiefabriek in Helenaveen was niet erg succesvol, gelet op de geringe vraag naar dit product in Nederland en het grote aantal kleinere verversers. Na een uitvoerige verkenning van de markt in binnen- en buitenland, waaronder Duitsland en Engeland, besluiten de broers Jozef en Eduard samen te gaan werken. In 1885 wordt de Maatschappij Griendtsveen opgericht. In 1889 start de Maatschappij ook de verving in de Grootte Peel op het grondgebied van de gemeente Asten.

De gemeente Deurne ziet eveneens mogelijkheden in deze nieuwe markt. Zij sticht in 1885 een gemeentelijk veenbedrijf. Door de weigering van de Maatschappij Helenaveen om de gemeente gebruik te laten maken van de Helenavaart moest zij een eigen afwateringskanaal laten graven. Beide kanalen monden uit in de Noordervaart. Dit betekent dat op Meijels grondgebied de kanalen op een afstand van nauwelijks 50 meter parallel aan elkaar liggen.

De afzet richtte zich vooral op het leveren van turfstrooisel voor paardenstallen. Naast het leger zijn het vooral de grotere en kleinere vervoersmaatschappijen in binnen- en buitenland. Trammaatschappijen in steden als Amsterdam, Londen en Parijs waren belangrijke afnemers. Het grote vochtopnemend vermogen en het verminderen van de stank in de stallen zijn belangrijke voordelen boven het gebruik van stro. Het werden jaren van grote bloei tot rond 1910 de concurrentie van gemotoriseerd vervoer een einde maakte aan de vraag naar turfstrooisel voor paardenstallen. In de eerste wereldoorlog volgde een kleine opleving door de vraag van het leger. Een lange periode van meer of minder verval zet in. Pas wanneer het gebruik van 'tuinturf' en de mechanisatie zijn intrede doet, gaat dit veranderen.

Door de ontginning van de Peel neemt ook de vraag naar arbeidskrachten toe. Naast de bouw van de opstallen en het graven van kanalen en wijken gaat het vooral om de productie. Daarbij moet onderscheid gemaakt worden tussen de vaste en de seizoenarbeiders. Het aantal vaste arbeiders is zeer klein, met name in de periode van de vervening gericht op brandstof. De arbeidsomstandigheden voor de arbeiders in de Peel waren slecht. Het was zeer zwaar werk, seizoensarbeid met extreem lange dagen, mede gelet op het feit dat de peelwerker lopend van en naar zijn werk moest. Het betrof allemaal handwerk. Naast arbeiders uit de directe omgeving werden door de verveners ook seizoenarbeiders uit Noord-Nederland en Duitsland aangetrokken. In de Peelromans van Anton Coolen en Toon Kortooms wordt een uitvoerig beeld geschetst van de leefomstandigheden van de peelwerker.

De dorpen Helenaveen en Griendtsveen zijn in opdracht van de familie Van de Griendt gebouwd. Helenaveen heeft zowel een hervormde kerk als een katholieke kerk, veel peelwerkers zijn afkomstig uit Noord-Nederland en van gereformeerden huize. In 1895 wordt in Griendtsveen gestart met de bouw van de Sint Barbarakerk en de pastorie, de Marechausseekazerne en de openbare school. Later gevolgd door de bouw van huizen en andere voorzieningen ontworpen door de architect Louis Kooken, de gemeentearchitect van Eindhoven. Tot 1955 waren grond en gebouwen het alleenbezit van de Maatschappij. Het dorp telt nu minder dan 550 inwoners. Het heeft de status van beschermd dorpsgezicht.

Naast de vervening komt vooral na 1907 de ontginning voor de landbouw bij het bedrijf, Van de Griendt's Land Exploitatie goed op gang. De boerderijen die werden gebouwd op de ontgonnen gronden zijn bekostigd vanuit het zogenaamde Willem-III-fonds. Vandaar de namen op de gevels van leden van het koninklijk huis uit die tijd. Daarnaast namen particulieren en organisaties als de Heidemaatschappij de ontginning mede ten behoeve van de landbouw op zich, ook in het meer noordelijk gelegen deel zoals Princepeel en Vredepeel. Naaldhoutcomplexen werden aangeplant o.a. in het kader van de werkverschaffing, mede bestemd om mijnhout te leveren. Dit gebeurde ook op gemeentegronden. De Middenpeelweg werd aangelegd (1924-1940), het werd de ontsluiting van een reeks nieuwe dorpen.

Oog voor natuurbehoud is van latere datum, met name wanneer natuurorganisaties gronden gaan opkopen. Zo werden vanaf 1951 delen van de Groote Peel aangekocht door Staatsbosbeheer. Geleidelijk aan verwerven zij steeds meer gronden in de Peel, zoals de Mariapeel en andere gronden aan weerszijden van de Helenavaart.

Een belangrijke rol speelt de 'Stichting Werkgroep Behoud de Peel' die 1978 werd opgericht en is gevestigd in Deurne. Het is het startpunt van meer dan 40 jaar vechten voor het behoud van het hoogveen als waardevolle natuurgebieden. De inzet was aanvankelijk het voorkomen van verdere afgravingen en ontginning van de Peel. Dankzij het verkrijgen van de status beschermde natuurgebieden kon dit worden voorkomen. Daarmee was het werk van de stichting niet af. Zij blijft alle ontwikkelingen, tot op de dag van vandaag, zeer kritisch volgen. Een zeer groot aantal bezwaarschriften tegen ongewenste ontwikkelingen volgen. Vaak doorgezet tot de Raad van State. Daarnaast was het beheerwerk voor de werkgroep van groot belang, zoals het openhouden van de veengebieden en de inzet tegen de verdroging. Vele vrijwilligers werden ingezet, zoals het kappen van houtopslag en de strijd tegen verdroging. Dit laatste gebeurde o.a. door de vele turfvaartjes af te dammen en daarmee het water vast te houden. Dit was echter onvoldoende, het opzetten van het waterpeil is onvermijdelijk. Dit vraagt veel overleg met de omgeving, waaronder de landbouw. De boeren gingen steeds diepere sloten graven en drainages aanleggen. Later komt daar nog de beregening van landbouwgronden bij. De enige oplossing was de instelling van een twee kilometer brede bufferzone rond de Grote Peel.

Het probleem van de vele kleinere natuurgebieden krijgt steeds meer aandacht. Door aankopen van natuurorganisaties in het kader van de ecologische hoofdstructuur (EHS) kunnen verbindingszones worden aangelegd waarmee de versnippering werd tegengegaan.

De uitstoot stikstof en ammoniak staat nu volop op de politieke agenda. De intensieve veehouderij, waaronder grootschalige varkens- en kippenboerderijen is mede debet aan deze uitstoot. Naast de landbouw speelt ook de uitstoot van stikstof van industrie en verkeer een belangrijke rol. In 2019 heeft de stichting met succes een aantal rechtszaken gevoerd tegen de toepassing bij het verlenen van vergunningen in het kader van het Programma aanpak Stikstof.

Al deze maatregelen hebben er mede toe geleid dat er in de verschillende Brabantse en Limburgse gemeenten in en om de Peel, nu ongeveer 40 natuurgebieden zijn waarvan 12 Natura 2000. Al deze gebieden zullen in de toekomst, gelet op verdroging en stikstof en ammoniak, volop aandacht vragen.

Geraadpleegde literatuur:

Bossebroek PH. e.a. Het land van Peel en Maas. MCMXCVI, Staatsbosbeheer, regio Peel & Maas.

Van de Griendt, H.F.. Uit sphagnum geboren

Een eeuw turfstrooiselindustrie in Nederland 1882 – 1983. Stichting Zuidelijk Historisch Contact Tilburg. 2002

Van Seggelen, C. Vogels van de Groote Peel. Natuurhistorisch Genootschap in Limburg. Maastricht 1999

HET LEVEN IN EN NA HET PARLEMENT

Mieke van der Burg

Aan het woord : Bob van den Bos (D66)

Bob van den Bos was van 1986-1987 en van 1991-1994 lid van de Eerste Kamer, van 1994-1998 lid van de Tweede Kamer en van 1999-2004 lid van het Europees Parlement, dat hem in 2003 benoemde tot Algemeen Rapporteur voor de Mensenrechten. Binnen D66, waar hij zich in 1968 als lid bij aansloot, heeft hij vele functies vervuld, onder anderen redactievoorzitter en columnist van het partijblad Democraat.

Bob van den Bos

Mijn belangstelling voor de politiek is op school ontstaan. Ik kom uit een VVD-gezin, maar mijn vrienden waren veelal links. Ik vond beide benaderingen te eenzijdig. Mijn studiekeuze politieke en sociale wetenschappen paste in die lijn. In 1968 werd ik als student lid van D66. Een nieuwe partij die het beste van het socialisme en het liberalisme wilde combineren. Een ruimere, onbevangen visie op de hele werkelijkheid,

niet belemmerd door ideologische partijpolitiek. Dat was precies wat ik zocht, maar er niet eerder was.

Jonge nieuwkomer

Pas na mijn studententijd ben ik heel actief geworden in D66. Eerst in de Haagse afdeling, later in de werkgroepen buitenland en Europa. Ook gaf ik les over politiek in het opleidingscentrum. Vervolgens werd ik vice-voorzitter Politiek en heb ik op partijcongressen zo'n vijftienduizend amendementen en moties behandeld. Als waarnemend partijvoorzitter heb ik, begin jaren '80, de val van het kabinet-Van Agt van nabij meegemaakt. Zo zat ik als 'jonge nieuwkomer' meteen in het hart van de politiek. Ik had beslist voordeel van mijn studie, maar politiek is toch bovenal een praktijkvak. De moeilijkheidsgraad wordt door buitenstaanders vaak onderschat. Ik heb parlementsleden en bewindslieden steeds beter zien worden. Maar zelfs de meest ervaren politici gaan soms nog de mist in.

Senaat: leerschool en ijzeren driehoek

Als opvolger van Suzanne Bischoff kwam ik in 1986 in de Eerste Kamer. Eerst voor een jaar, later voor drie jaar. Het beschouwende, niet politiek hectische karakter van de 'overkant' bood mij de gelegenheid om het vak van Kamerlid te leren. Ook de manier van met elkaar omgaan, geen ellebogenwerk, vond ik heel plezierig. Ik had verschillende portefeuilles: buitenland, Europa, economie, Ontwikkelingssamenwerking (OS) en landbouw. Tot mijn ontsteltenis merkte ik hoe de georganiseerde landbouw, het ministerie en de fractiewoordvoerders in het Parlement één geheel vormen. Buitenstaanders met andere meningen komen daar moeilijk tussen. 'Een ijzeren driehoek van eenzijdige belangenbehartigers!', riep

ik, 'ten koste van milieu, dierenwelzijn, (toen) overproductie en dat alles op kosten van de belastingbetaler!' Minister Gerrit Braks, een fidele kerel, complimenteerde mij, ...na afloop. Zijn opvolger Piet Bukman vond dat ik het helemaal mis had... Ik moest eraan terugdenken toen ik onlangs die boeren de weg zag blokkeren.

Applaudisseren en kritisch blijven

Daarna kwam ik – mede aangemoedigd door Van Mierlo en Brinkhorst – in de Tweede Kamer. Het eerste Paarse kabinet. Dat was voor mij wennen. In de senaat was het 'lekker' oppositie voeren, maar nu zat D66 in de coalitie. Ik was woordvoerder buitenland en Van Mierlo minister van Buitenlandse Zaken. Bovendien was hij ook partijleider, gezichtsbepalend voor D66 en dus politiek kwetsbaar. Dat betekende voor mij dat ik hem moest steunen, maar ook geloofwaardig moest blijven als kritisch controleur van de regering. Dat was koorddansen zonder vangnet, terwijl vriend Weisglas en vriend Verhagen van Mierlo voortdurend zaten te pesten.

Van Marcus Bakker had ik geleerd dat je in zo'n situatie vooral vragen moet stellen.

Dit gaf wel wat wrijvingen, maar het heeft bijna nooit geleid tot onenigheid. Wel een keer! Een anekdote: in de Volkskrant verscheen een artikel van mij met als kop : 'Van Mierlo mist kern Europa-debat'. In de tekst stond een klein kritisch nootje. Dat had de redactie er uit gepikt en bewust uitvergroot. Plus een belachelijke campagnefoto van Van Mierlo, Hoekema en mij met een militaire helm op. Hans aan de telefoon, hij was: 'not amused'. Daarna belde ik de Volkskrant: 'wij hebben ons rot gelachen op de redactie'. Incidentje, Hans en ik hebben tot het laatst toe vriendschappelijke relaties onderhouden. Bij mijn promotie zat hij vooraan, samen met Hans van den Broek...

'Dierenbeschermers van het Jaar'

Ik hield mij ook bezig met wetgeving. Het dierenwelzijn ging mij zeer ter harte. In 1994 ben ik uitgeroepen tot 'Dierenbeschermers van het jaar'. Ik kreeg de portefeuille dierenwelzijn en deed onder meer de Wet op Dierproeven en de Flora en Fauna Wet. Ook later – en nog steeds – span ik mij voor dieren in. Zo was ik twaalf jaar voorzitter van de wetenschappelijke commissie alternatieven voor dierproeven van de Nederlandse organisatie voor gezondheidsonderzoek en zorginnovatie (ZonMw). Nu ben ik al een tijd voorzitter van de Raad van Toezicht van World Animal Protection.

“Hoelang mag ik nog!”

Ik had een Clingendael-achtergrond en was in beide fracties woordvoerder Europese Zaken geweest. Mijn stap naar het Europees Parlement in 1999 lag dan ook voor de hand. Daar was ik fractiewoordvoerder buitenlands beleid, ontwikkelingssamenwerking en mensenrechten. Het Parlement verkoos mij in 2003 tot Algemeen rapporteur Mensenrechten. In die hoedanigheid heb ik veel landen bezocht. Verder was ik delegatieleider Europees Parlement bij de VN-Commissie voor Rechten van de Mens. Later ben ik nog bestuurslid van Amnesty International geworden.

Ik hield van de vrijheid van optreden in het Europees Parlement. Geen co-activediscipline! Ik heb er een heerlijke tijd gehad. Daar had ik voortdurend het gevoel van ‘hoelang mag ik nog!’

Mirakel en Debacle

Na mijn parlementaire loopbaan heb ik talloze artikelen en een reeks boeken geschreven, waaronder ‘Sport en Politiek’, ‘Europa, Wat heb ik eraan’ en ‘De EU in een Notendop’. Ook ben ik gepromoveerd op het proefschrift ‘Mirakel en Debacle, de Nederlandse besluitvorming over de Politieke Unie in het Verdrag van Maastricht’. Verder ben ik mij gaan toeleggen op het schrijven voor toneel. Mijn eerste stuk ‘Slagschaduw van het Binnenhof’ is ‘vlakbij’ opgevoerd, in Diligentia. In het tweede spel ik zelf de hoofdrol, als debuterend acteur. Ik heb de Stichting Politiek Theater opgericht die voorstellingen en seminars organiseert.

Duidelijke mening

Ik ben nog niet zo lang lid van de VOP, wel van de Vereniging van Oud-Europarlementariërs. Met veel plezier lees ik NESTOR en neem ik deel aan VOP-bijeenkomsten. Altijd erg inspirerend om mensen te ontmoeten die hetzelfde werk hebben gedaan en met wie je intensief hebt samengewerkt, van alle politieke partijen!

Het schrijven van columns ligt mij wel. Ik doe dat ook voor de Internationale Spectator. Eerder was ik lange tijd columnist voor het blad van D66 ‘De Democraat’.

Ik zal mijn best doen om aan NESTOR goede bijdragen te leveren met een duidelijke mening.

BOEKBESPREKING

Hans Kombrink

Titel: Opstelten. Een Leven lang in het openbaar bestuur

Auteur: Ron Meerhof

Na een paar jaar radiostilte betracht te hebben, begint het bij Ivo Opstelten te jeuken om een terugblik op zijn rol in het openbaar bestuur vorm te geven. Maar schrijven kan hij niet, zo vindt hij. Dus zoekt de uitgeverij een auteur: Ron Meerhof, die als journalist in Rotterdam heeft gewerkt. Ook maakt hij meteen duidelijk: "hij gaat geen commentaar geven op anderen en er wordt met niemand afgerekend". Meerhof praat korter of langer met ongeveer 50 personen die Opstelten in de verschillende levensfasen hebben meegemaakt. En hij probeert uiteraard vooral Ivo zelf aan het praten te krijgen. Hij gooit twee keer het bijltje erbij neer omdat dit onvoldoende lukt. Dochter en uitgever moeten lijmen.

Hybride boekvorm

Het boek krijgt 'een hybride vorm: deels memoires, deels biografie'. Naar mijn idee zijn het vooral memoires. Voor een biografie is de aanpak te mager. Veel personen die hun beeld van Opstelten hadden kunnen geven, zijn niet geïnterviewd of komen nauwelijks aan het woord. Daardoor ligt het accent bepaald niet op de kritische reflectie. Meerhof moest bovendien veel tekst schrappen. Maar

het is goed dat dit soort publicaties tot stand komt. Er is in de media doorgaans weinig belangstelling voor met slechts hier en daar een recensie.

Succesvolle loopbaan en fiasco

Het boek leest vlot weg en volgt de jeugdijaren en de lange tijd succesvolle loopbaan: via het al als middelbaar scholier nagestreefde burgermeesterschap in Dalen, Doorn en Delfzijl, het ministerie van Binnenlandse zaken als DG, en vervolgens Utrecht en Rotterdam, naar zijn als fiasco eindigend ministerschap. Met weinig aandacht voor de vele nevenfuncties. Interessant is wel zijn rol bij de val van Voorhoeve als politiek leider van de VVD.

Met sentimenten meegaan en wendbaarheid

Geheel gelukkig is zijn jeugd niet: vanwege conflicten met zijn vader thuis in Eindhoven wordt hij in een domineesgezin in Emmen geplaatst. Hij ontwikkelt zich al snel als een enorme netwerker. Een eigenschap die ik heb leren kennen maar die niet genoemd wordt, komt daarbij heel goed van pas: een fenomenaal vermogen namen en gezichten van mensen te onthouden ook na een slechts korte ontmoeting. Het netwerk is zeer behulpzaam bij zijn carrièrewens: "Ik heb er alles op kunnen inrichten: de studie, mijn CV, de contacten. En als je aan iedereen laat weten wat je wilt, praat het zich rond en ontstaat er interesse. Je krijgt tips en verschijnt bij mensen op het netvlies". En ook is tekenend: "Bestuurders moeten voelen wat er in de samenleving leeft en op de juiste momenten met die sentimenten meegaan". Dat credo heeft hij menigmaal met succes toegepast. En is het toeval dat de door hem gesteunde Rutte als politiek leider uit hetzelfde hout gesneden is? In Dalen tegen een gemeentelijke herindeling. Later voor. Als DG voor de vorming van een regionale organisatie van de politie. "Als burgemeester van Dalen had ik me daar met hand en tand tegen verzet". Tegen de nationale politie als burgemeester van Utrecht en Rotterdam, maar voor de invoering als minister. Gebrek aan wendbaarheid kun je Ivo Opstelten niet verwijten...

'Tot zijn pensioen'

In 1992 wordt hij na een unanieme voordracht van de vertrouwenscommissie burgemeester van Utrecht. Hij doet de plechtige belofte tot zijn pensioen te blijven... Qua problemen valt hij met de neus in de boter: Hoog Catharijne, sneltram etc.. Hij bemoeit zich er graag mee. Hij tekent zichzelf aldus: "Zo'n urgent probleem aan het begin van je eerste termijn als burgemeester is een kans om je binnen te vechten in de bestaande verhoudingen (...). Never waste a good crisis". Wat betreft de regionale bestuurlijke verhoudingen (stadsprovincie versus gemeentelijke herindeling) schaakt hij op twee borden tegelijk. Hij stelt de regioburgemeesters teleur door samen met de provincie in te zetten op herindeling en noemt

nu het hele concept van de stadsprovincie een verkeerd tekentafelmodel. Hij krijgt te maken met Leefbaar Utrecht van Westbroek c.s. en betreurt achteraf dat hij heeft toegestaan dat die partij zonder slag of stoot buiten het college werd gelaten. "Een burgemeester kan daar wel degelijk in sturen, zoals ik later in Rotterdam ook heb laten zien". Nadat Bram Peper minister is geworden solliciteert hij in 1998, terwijl zijn herbenoeming in Utrecht speelt, naar het burgemeesterschap in Rotterdam. Hij wordt benoemd, al stond PvdA-er Rein Welschen van Eindhoven nipt eerste in de raadsvoordracht. Op deze interessante kabinetskeuze met een PvdA-minister van Binnenlandse Zaken werpt het boek geen licht. Utrecht ziet hem node gaan.

Contrast met Bram Peper

Ik heb zijn eerste drie jaar in Rotterdam als wethouder meegemaakt. Hij had toen niet de neiging zich te bemoeien met zaken buiten zijn eigen portefeuille. Oud-collega Herman Meijer schetst de eerste kennismaking: "Goede toon, luchtig, optimistisch, een prettig contrast met Bram Peper". De verhoudingen die in het college vrij gespannen waren, werden weer normaal. Maar ook nu was het voor Ivo meteen alle hens aan dek. Op basis van een raadsonderzoek brak de zgn. bonnetjeskwestie (van een andere orde dan de latere....) uit. De wethouders waren zelf onderwerp van onderzoek. Bemoeienis met het onderzoek was dus niet aan de orde. Wel met de reactie erop. We kozen niet voor een strafrechtelijke route, door zelf aangifte te doen. We verleenden wel alle medewerking aan het onderzoek en vonden dat betrokkenen dat ook moesten doen. En bewandelden wel de civiele weg door terugvordering te eisen van wat door ons vastgestelde privé-uitgaven waren geweest. Dat aspect blijft in het boek onderbelicht. Het accent is komen te liggen op het latere streven naar "Wiedergutmachung". Ten onrechte wordt gesuggereerd dat Peper ook inhoudelijk is vrijgepleit. Alleen de wijze van onderzoek en publicatie ervan is beoordeeld en kon de rechterlijke toets der kritiek niet doorstaan. De gemeentelijke vordering van € 30.000 staat nog steeds open...

Rots in de branding

Het veiligheidsbeleid kwam direct centraal te staan door rellen rond het kampioenschap van Feyenoord in april 1999. Dat beleid moest scherper en breder. Het gezag van de politie moest worden hersteld. Het geldende (op zich ook al actievere beleid) was z.i. teveel een projectencarroussel. Opstellen organiseert een conferentie om nieuwe lijnen uit te zetten. Ik was verhinderd. Naar nu blijkt, had hij op dit terrein ook een beeld van de rol van de "fysieke sector". Die heeft hij mij nooit duidelijk gemaakt.

Er wordt een beeld geschetst van verhitte discussies in het college en van stillegging van bouwprojecten, dat ik niet herken. En ik ben niet de enige. De verkiezingsuitslag in 2002 was voor meerdere partijen, vooral VVD en SP maar ook voor mijn eigen PvdA, een mokerslag door de monsteroverwinning van Leefbaar Rotterdam met Pim Fortuyn als lijsttrekker. En door de moord op Fortuyn ontstond begin mei een erg spannende situatie. Opstelten fungeerde als een rots in de branding. Zijn rol werd door de politieke aardverschuiving en de onervarenheid van veel van de nieuwe wethouders een heel andere. Als voorzitter van de Stuurgroep Veilig gaf hij vorm aan een verbreed en sterk geïntensiveerd veiligheidsbeleid. Hij bemoeit zich actief met veel beleidszaken. In zijn opvatting brengt de coördinerende rol van de burgemeester dat ook met zich mee. Een ambtelijke schets: "Hij had de focus van een adelaar, de scherpste van een scheermes en de lomphheid van een bulldozer". Rotterdam vormt het hoogtepunt in zijn carrière. De waardering bij zijn afscheid is groot.

Als burgemeester succesvol, als minister veel minder

Opstelten wordt voorzitter van de VVD. Hij is de grote steunpilaar van Rutte in de interne VVD-strijd. Ook in deze periode wordt zijn vermogen geroemd om na beraad conclusies te trekken die niet uit het overleg voortvloeien... Hij wordt informateur van het kabinet dat gebaseerd is op de gedoogovereenkomst met de PVV. En vervolgens minister. Hij weet de wetgeving te regelen om de nationale politie in te voeren. Het kabinet valt, maar hij wordt opnieuw minister in het kabinet VVD-PvdA. Maar wordt in het beeld (in de woorden van Dick Schoof) van een macher tot een stuntelaar. En hij valt over de vondst van een 'bonnetje' dat lang zoek was. Ik schrik een beetje van zijn volgende uitleg: "In plaats daarvan ging ik burgemeester spelen. Ik probeerde de boel te bezweren met het mantra dat het dit bedrag ongeveer moest zijn en dat de Kamer het maar met deze informatie moest doen (...) en dat het een kwestie van vertrouwen was." Was dat echt zijn instelling als burgemeester? Het roept ook de vraag op waarom hij als burgemeester succesvol was en als minister veel minder. In die laatste functie moest hij in elk geval veel intensiever, breder en frequenter verantwoording afleggen en kreeg hij meer tegenpraak. Maar of dat de hele verklaring is, weet ik niet.

In een nawoord haalt hij Thorbecke aan die vond dat politici twee hoofdopdrachten hebben. "Een: ze moeten het juiste moment grijpen om in overeenstemming met de tijdgeest te handelen. En twee: wie erger wil voorkomen, moet juist met de veranderingen meegaan". Deze taakopvatting heeft Ron Meerhof goed weten te illustreren.

Gekozen burgemeester?

Het model dat de gemeenteraad de burgemeester benoemt, vindt Opstelten het slechtste van alle varianten: hij is afhankelijk van de raad. Hij wil een gekozen burgemeester die zelf zijn wethouders kiest op basis van een eigen program. Hij laat de vraag onbeantwoord of de burgemeester in dat model nog het gezag over de politie zal blijven uitoefenen. En bij mij resteert ook de vraag: zou in dat model de belangwekkende carrière van Opstelten mogelijk zijn geweest?

BOEKBESPREKING

Monique de Vries

Titel: "Nooit gebouwd Den Haag"

Auteur: Lex van Tilborg

Dit jaar zullen ongetwijfeld de discussies over de verbouwingen op het Binnenhof weer terugkeren. Niets nieuws onder de zon, zoals blijkt uit het boek "Nooit Gebouwd Den Haag" dat half november 2019 werd gepresenteerd bij de opening van de gelijknamige tentoonstelling in het Haags Historisch Museum.

22 bouwplannen die de eindstreep niet haalden

In het boek beschrijft Lex van Tilborg 22 bouwplannen die de eindstreep nooit hebben gehaald.

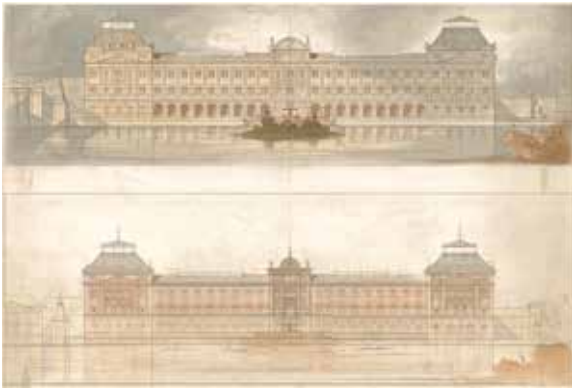
En dat is in veel gevallen maar goed ook. Van een neogotisch paleis voor koning Willem II op Zorgvliet, verschillende ontwerpen voor Vredespaleizen,

een ontwerp voor De Bijenkorf dat overigens wel heel geslaagd was, maar dat het toch niet werd, een Olympisch stadion in Scheveningen, een nieuw regeringscentrum vlakbij het Binnenhof van de hand van Dudok, tot talloze ontwerpen voor de uitbreiding, verfraaiing of vervanging van (delen) van het Binnenhof.

Het Binnenhof, in de dertiende eeuw gesticht door de graven van Holland heeft in de loop der eeuwen vele gedaantewisselingen en verbouwingen ondergaan. Wel is bijzonder dat het van de tijd van het graafschap Holland tot aan vandaag de dag altijd het centrum van de macht is geweest.

“Een paleis voor beide Kamers”

Waar de verbouwingen en uitbreidingen in de loop der eeuwen zonder vooropgezet plan werden uitgevoerd, gaat er met het aantreden van Thorbecke een andere wind waaien. In 1863 diende Thorbecke een wetsvoorstel in voor de bouw van “een paleis voor de beide Kamers der Staten-Generaal”. De behoefte aan nieuwbouw had ook sterk te maken met de nieuwe zelfbewustheid na de grondwetsherziening van 1848. In de landen om ons heen waren prominente regeringscentra gebouwd en daar stak het bouwvallige Binnenhof wel erg pover bij af. Gekozen werd voor een internationale prijsvraag die 27 inzendingen opleverde. Afbraak van grote delen van het Binnenhof was daarbij onvermijdelijk. Om het nieuwe regeringscentrum goed uit de verf te laten komen werd bij veel ontwerpen de nadruk gelegd op de noordzijde (de kant van de Hofvijver). Een architect ontwierp daar zelfs de toegang doormiddel van een brug over de Hofvijver. De meest in het oog springende ontwerpen waren die van de gebroeders Ludwig en Emil Lange en het ontwerp van Johannes Craner, waarvoor zelfs de Ridderzaal moest verdwijnen. De jury kwam er om vele redenen – zoals onenigheid over de bouwstijl of niet conform het (onmogelijke) programma van eisen – niet uit. De gebroeders Lange kregen wel de eerste prijs maar het ontwerp werd niet uitgevoerd. De prijsvraag mislukte en na het overlijden van Thorbecke belandden de plannen voor een “nieuw Binnenhof” in de la.

Ontwerp voor een Paleis der Staten-Generaal, Ludwig en Emil Lange, ca. 1865. Architekturmuseum der TU Munchen (2)

Historiserende stijl

Ondanks het niet doorgaan van een totale "remake" van het Binnenhof bleef de behoefte aan meer ruimte en comfort voor de aldaar werkende ambtenaren bestaan. Het complex verkeerde nog steeds in slechte staat. In het laatste kwart van de negentiende eeuw werden dan ook verbouwingen uitgevoerd, in verschillende stijlen en - ondanks het groeiend historisch besef - met afbraak van grote delen van het Binnenhof, zoals de Hofkapel en de barokke gevel van de Trêveszaal. Ook de gevel tussen de Trêveszaal en het Mauritshuis werd afgebroken. Wat er nu staat lijkt origineel maar is gebouwd rond de eeuwwisseling in historiserende stijl.

Geen ontwerp goedgekeurd!

Begin vorige eeuw kwam verbouwing van het Binnenhof opnieuw aan de orde omdat de Kamerleden behoefte hadden aan meer werkruimten, vergader- en ontvangtzalen. Wederom werd een prijsvraag uitgeschreven maar dit keer werd slechts een selecte groep gerenommeerde Nederlandse architecten uitgenodigd om mee te doen. Van afbreken was geen sprake meer. Er was echter maar weinig ruimte beschikbaar: het terrein tussen Hofweg, Spui en de inmiddels verdwenen Hofstraat. Het meest opvallend – om niet te zeggen gewaagd – was het plan

van Knuttel (eigenlijk het ontwerp van zijn medewerkers G.G. Bremer en J.R. Prent) met zijn 100 meter hoge toren op de hoek van de Hofweg.

Daar tegenover stond het ontwerp van Jan Stuyt die met zijn ontwerp geheel teruggreep op de architectuur van het Binnenhof. Door de vakjury werd geen enkel ontwerp goed genoeg beoordeeld. Derhalve leidde ook deze prijsvraag niet tot een bouwplan al kwam daar tevens bij dat de regering de plannen nogal kostbaar vond. Door middel van wat aanpassingen werd alsnog meer ruimte geschapen en was de grootse uitbreiding van de baan. In 1961 werd vervolgens de Kortenhorstvleugel gebouwd die ruimte moest bieden na de uitbreiding van het aantal Kamerleden van 100 naar 150.

Nieuwe prijsvraag mislukt

In 1977 wordt opnieuw een prijsvraag uitgeschreven om tegemoet te komen aan de wens voor meer ruimte, ook voor publiek en pers. En weer wordt een prijsvraag uitgeschreven met rijksbouwmeester Quist als voorzitter van de jury. Daarnaast komt er een bouwbegeleidingscommissie van Kamerleden, personeel en pers. Geen van de 111 inzendingen haalt de tweede ronde, dit tot teleurstelling – en zelfs chagrijn – van de indieners. Van de elf ontwerpen die wel een beloning kregen, vallen die van Lucas en Niemeijer (een gebouw opgedeeld in kleine eenheden volgens het zogeheten structuralisme) en die van Rem Koolhaas (twee langgerekte gebouwen die loodrecht op het Ridderzaal staan) het meeste op. Maar Koolhaas was op dat moment zijn tijd te ver vooruit. De prijsvraag mislukte.

Ontwerp Pi de Bruijn (of Koolhaas)

Vrijwel direct daarna werd opnieuw een prijsvraag uitgeschreven. Nu voor een beperkt aantal architecten onder wie Pi de Bruijn. Het ontwerp van De Bruijn wordt in 1980 gekozen waarbij opvalt dat hij wel erg naar het eerdere ontwerp van Koolhaas heeft gekeken. De Bruijn ontkent dat niet. De Haagse gemeenteraad was overigens niet gecharmeerd van de groot-schalige inbreuken op de binnenstad. Uiteindelijk krijgt Pi de Bruijn de opdracht voor de uitbreiding van het Binnenhof zoals we die nu kennen. Veel van wat daarna gebeurt is de lezers van Nestor bekend.

Tentoonstelling

Als u in of dichtbij Den Haag woont kan ik u de tentoonstelling van harte aanbevelen. Het boek zelf biedt veel interessante informatie en prachtige illustraties, niet alleen over het Binnenhof, maar ook over andere niet gerealiseerde projecten.

[Nooit Gebouwd Den Haag tentoonstelling: t/m 22 maart, Haags Historisch Museum]

BOEKBESPREKING

Prof. Mr Laurens Jan Brinkhorst

Titel: Ivo Samkalden. Een Rechtlignig Democraat
Auteur: Martijn van Empel

In een tijd waar de publieke zaak vaak negatief wordt afgeschilderd, is het lezen van de mooie biografie, waarin vorig jaar het rijke leven van Ivo Samkalden werd beschreven, een waar genoegen. Met veel vaart en inzet heeft Martijn van Empel een prachtig beeld geschetst van deze veelzijdige bestuurder, juridisch hoogleraar, minister van Justitie en tenslotte burgemeester. Zijn hoogste

erkenning vond hij als minister van staat, maar hij zal vooral herinnerd worden als burgemeester van Amsterdam in de roerige jaren '70 van de vorige eeuw.

Veelzijdige capaciteiten

Ivo Samkalden werd met zijn tweelingbroer Jaap in 1912 geboren. Zijn moeder was zwaar depressief. Hij had daardoor geen eenvoudige jeugd, en werd al vroeg voor zijn verdere ontwikkeling op zichzelf teruggeworpen. Tegelijk was hij zich al spoedig bewust van zijn

veelzijdige capaciteiten. Hij slaagde snel voor een studie Indologie, was hoofdredacteur van het Leids Universiteitsblad en werd praeses van de Indologen Vereniging, een vroeg bewijs van zijn bestuurlijke gaven.

Kritisch bestuursambtenaar

Na zijn promotie kwam hij, net getrouwd, in 1938 als jong aspirant-controlleur in het toenmalige Nederlands-Indië, waar hij op Java in Soerabaja werd geplaatst. Het was de tijd waarin de blanke superioriteit nog volop aanwezig was, een politiek klimaat waar de binnenlandse bestuursambtenaar Samkalden de nodige kritische kanttekeningen bij plaatste. Drie jaar later begon na de Japanse aanval op Pearl Harbour de -gescheiden- internering van het gezin Samkalden, waar inmiddels twee jongetjes waren geboren. De belangstelling van Martijn van Empel voor de Indische tijd van de Samkaldens is zeker gevoed door de (hernieuwde) ontmoeting van zijn moeder Lennie van Empel met Bum, de vrouw van Ivo, die elkaar in de kamptijd weer tegenkwamen, na hun vroegere contacten in Leiden.

Commissie Schermerhorn

Bijzonder in het boek is de beschrijving van de ervaringen van Ivo Samkalden over de naoorlogse periode in Indonesië. Hij werd toen als ambtenaar toegevoegd aan de staf van de zgn. Commissie-Generaal onder voorzitterschap van oud-minister-president Schermerhorn. Deze Commissie moest een akkoord over de toekomstige onafhankelijkheid van Indonesië voorbereiden. Dat leidde tot het zgn. akkoord van Linggadjadi, dat later door Nederland werd opgezegd. Voor Samkalden was het een frustrerende periode waarin vooral aan Nederlandse kant zijn integriteit werd betwist door sommige hardliners die eerder op een confrontatie, dan op een akkoord uit waren.

Pro-Europese minderheid

De sterke betrokkenheid van Ivo Samkalden bij het Europese integratieproces is ontstaan toen hij na terugkeer uit Indonesië werkzaam was bij minister van Landbouw Sicco Mansholt. Daar werd hij betrokken bij het meeschrijven aan de plannen voor een integratie van de Nederlandse landbouw in het kader van verdergaande samenwerking in Europees verband.

Mansholt behoorde met de ministers Beyen en Zijlstra tot een pro-Europese minderheid in de verschillende kabinetten Drees. Zij bepleitten een actieve deelname van Nederland aan het EGKS-Verdrag en later het EEG-Verdrag, veelal tot ergernis van Drees, die vond dat de voorstellen tot overdracht van bevoegdheden aan Europese instellingen veel te ver

gingen. Omdat Drees van mening was dat Samkalden een te "eurofiel" profiel had, wees hij hem in eerste aanleg af als minister van Justitie voor zijn vierde kabinet. Pas nadat professor Langemeier, toenmalig advocaat-generaal bij de Hoge Raad, niet beschikbaar was en uitgerekend hij Samkalden noemde, legde Drees zich bij zijn benoeming neer. Gebaseerd op zijn brede juridische en bestuurlijke kennis wist hij zich al snel als minister van Justitie, zowel binnen het departement als in het parlement, een vooraanstaande plaats in het kabinet te verwerven. Algemeen kon hij rekenen op grote steun. Maar aan zijn ministerschap kwam een voortijdig eind door de val van het laatste kabinet-Drees in december 1958.

Jongensdroom: hoogleraar juridisch faculteit Leiden

Het volgend jaar werd, zoals Martin van Empel terecht constateert, een jongensdroom voor Ivo Samkalden werkelijkheid: hoogleraar aan de juridische faculteit in Leiden, met als leeropdracht het recht van de internationale organisaties. De oprichting van het Europa Instituut was daaraan voorafgegaan, vanuit het besef dat men in Europa bezig was met iets fundamenteel nieuws. Vanaf de eerste dag na zijn aanstelling gaf hij met zijn ontembare energie en daadkracht richting aan die nieuwe juridische ontwikkelingen. Met zijn brede visie op het Europese integratieproces, waarin het verband tussen recht en politiek voorop stond, nam hij baanbrekende initiatieven.

In het licht van de recente Brexit is het ironisch dat een van zijn eerste ideeën de oprichting van een Engelstalige tijdschrift was om de contacten met het Verenigd Koninkrijk te bevorderen, een land dat pas twaalf jaar later zou toetreden. De Common Market Law Review is nu in zijn 57e jaargang en is voor het Europees recht een leidend blad gebleven! Binnen Nederland organiseerde hij colleges voor juristen uit de praktijk, om de kennis van het nieuwe Europese recht ook voor niet-wetenschappers te vergroten. Er kwamen werkgroepen over de werking van de Europese instellingen, over het Europese kartelrecht en over de later ingevoerde BTW. Door dit alles werd Leiden het centrum van Europees recht in Nederland, met een sterke uitstraling naar andere Europese lidstaten. Met recht werd hij ervaren als aartsvader van het Europese recht.

De publieke zaak dienen

Maar opnieuw riep de politiek. Samkalden werd onmisbaar geacht bij de vorming van het kabinet-Cals/Vondeling, het laatste kabinet dat zonder verkiezingen tot stand kwam, met een andere politieke kleur dan het voortijdig gevallen kabinet-Marijnens. Hoewel hij van zijn Leidse tijd ge-

noot, had hij ook een zekere gedrevenheid in zich om de publieke zaak te dienen, waar een beroep op hem werd gedaan. Dat was niet gemakkelijk voor zijn medewerkers, waaronder ondergetekende, die plotseling een zekere verweesdheid ervoeren.

Ook in het kabinet-Cals/Vondeling speelde hij een prominente rol, zoals bij zijn omstreden beslissing de tot levenslang veroordeelde oorlogsmisdadiger Lages wegens gezondheidsredenen vervroegd vrij te laten. Door-slaggevend voor Samkalden was niet barmhartigheid, maar de wens "het respect voor de beginselen van het Nederlandse strafrecht te behouden".

Burgemeester Amsterdam

Zoals ik hierboven aangaf, beëindigde hij zijn rijke loopbaan met een tien-jarig burgemeesterschap van Amsterdam. Die jaren stelden hem vaak op de proef, maar uiteindelijk zal hij als burgemeester herinnerd worden door zijn fairheid, zijn bereidheid andere gezichtspunten mede in beslissingen te betrekken, maar ook door het publiek gezag te laten gelden, waar een rode lijn overschreden werd.

Kortom, Martijn van Empel heeft op evenwichtige, waardige en gevoelige wijze een belangrijk dienaar van de publieke zaak aan de vergetelheid onttrokken.

KAMERKUNST, AFLEVERING XI, deel I: 'CARBON COPY' VAN EEN REGENTENSTUK

Reinder van der Heide

Een groep van zo'n 50 mensen waren erbij, politici, ambtenaren. Minister Van der Steur was er bij, premier Rutte vond zelfs de tijd om er even bij te zijn: hij mocht een schilderij onthullen bij de fractiekamer van de VVD. Al die hoge belangstelling gold een doek waarop het kabinet-Cort van der Linden stond afgebeeld. Een nogal grauw doek, viel mij op. Het ging daar op die 24e april 2014 om een naschildering, aan de hand van reproducties van een origineel, dat vóór de verbouwing van de Tweede Kamer, begin jaren '90 in de Rooksalon hing, althans was opgenomen in de toenmalige lambrisering.

Foto met 'het Regentenstuk' – het Ministerie-Cort van der Linden – Van links naar rechts zittend: mr. M.W.F. Treub (financiën), N. Bosboom (oorlog), mr. P.W.A. Cort van der Linden (minister-president, binnenlandse zaken), J.J. Rambonnet (marine), mr.Th.B. Pleyte (koloniën) en staand: F.E. Posthuma (landbouw, nijverheid en handel), jhr. dr. J. Loudon (buitenlandse zaken), mr. B. Ort (Justitie) en dr. C. Lely (waterstaat).

In Deel II van deze Kamerkunstafleraving (in het juninummer van Nestor) ga ik nader in op de wederwaardigheden van zowel het origineel als de geschilderde reproductie.

Context

Het doek stelt als gezegd het kabinet-Cort van der Linden voor, vrucht van de tweede formatie die in het jaar 1913 plaatsvond. De eerste poging was mislukt. Formateur Dr. Dirk Bos weigerde mee te werken aan een minderheidskabinet dat Troelstra bereid was te gedogen maar waaraan hij weigerde deel te nemen. Het was de grootste teleurstelling uit VDB-me-deoprichter Bos' lange politieke loopbaan, en volgens sommigen is hij er niet meer overheen gekomen. Begrijpelijk, want door 'zijn' kabinet en met het door hem ontworpen programma – ter instemming aangeboden aan Troelstra met het verzoek met drie ministers mee te willen regeren – zou al in 1913 het algemeen kiesrecht, actief en passief, voor mannen en vrouwen, geregeld hebben kunnen zijn. Ook een vorm van algemeen ouderdomspensioen van staatswege werd in zijn programma voorgesteld,

circa 34 jaar vroeger dan wat de 'noodwet-Drees' in 1947 mogelijk maakte: 'het trekken van Drees' door mannen en alleenstaande vrouwen van 65 jaar en ouder!

Dr. Dirk Bos

Enfin, voor Bos ging het beloven door SDAP-voorman Troelstra van SDAP-steun (instemmen met regeringsvoorstellen) vanuit de oppositie zijn morele standaarden ver te buiten: regeringsmacht zonder verantwoording af te hoeven leggen in het parlement, daar zag socialist Troelstra weliswaar brood in, maar democraat in hart en nieren Bos niet, zo eenvoudig principieel lag dat destijds. Volgde derhalve zijn teruggave aan

koningin Wilhelmina van haar opdracht om een regering 'over den gehele linkerzijde' te vormen. De niet-confessionele partijen ('links') hadden immers bij de verkiezingen een meerderheid van 54 zetels veroverd. 'A chance of a lifetime' voor progressief (destijds synoniem met liberaal en vrijzinnig-democratisch Nederland). Maar-niet-heus, met 'dank' aan Troelstra's eerste – door vrijwel iedereen vergeten – vergissing. Meestal heeft men wel van zijn tweede, van vijf jaar later gehoord... Van zijn eerste hebben veel meer mensen de nadelige vruchten geplukt.

De tweede formatie, die door Pieter Cort van der Linden, verliep voor spoediger. Het kabinet-Cort van der Linden was een Nederlands liberaal extraparlamenteair minderheidskabinet, maakte volop gebruik van Bos' programma. Het regeerde van 29 augustus 1913 tot en met 9 september 1918. Dit kabinet loodste Nederland door de Eerste Wereldoorlog (1914-1918) door een strikte neutraliteitspolitiek. Het bracht de belangrijke Grondwetsherziening van 1917 tot stand. Hierdoor werden de kiesrecht- en schoolstrijd beëindigd. Het meerderheidsstelsel (districtenstelsel) werd vervangen door de evenredige vertegenwoordiging.

Het kabinet bestond uit negen liberale en vrijzinnig-democratische ministers. Zij waren voor het merendeel echter geen vooraanstaande politici. Minister-president Cort van der Linden was niet aangesloten bij een politieke partij. Om te benadrukken dat er geen band was met parlementaire fracties, verklaarde Cort van der Linden dat zijn kabinet wilde regeren overeenkomstig de 'volkswil' (...whatever that may be...).

De dreigende oorlogssituatie door het uitbreken van de Eerste Wereldoor-

log maakte op 1 augustus 1914 mobilisatie van het leger noodzakelijk. Het kabinet nam maatregelen om het economisch leven zo veel mogelijk overeind te houden en voerde verder distributie van allerlei producten in. De blokkade van geallieerden en de oorlogvoering ter zee leverde namelijk steeds grotere problemen op bij de invoer van goederen en daarmee bij de voedsel- en brandstofvoorziening.

Hoewel premier Cort van der Linden zelf pro-Duits was (in die jaren noemde men hem wel "Unter den Linden") voerde hij – dankzij de invloed van een paar van zijn ministers, met name de eveneens partijloze minister van Buitenlandse Zaken Jhr. John Loudon – met zijn regering een krachtige neutrale politiek en hield daarmee Nederland buiten de Eerste Wereldoorlog. Dit deed hij naar eigen zeggen vanuit de afweging dat dit de beste oplossing zou zijn. Wanneer Nederland namelijk de kant van Duitsland zou kiezen en dat land zou verliezen, dan zou Nederland zijn overzeese koloniën kwijtraken. Koos Nederland de zijde van de geallieerden, dan zou Nederland wanneer Duitsland zou winnen zijn zelfstandigheid verliezen. Ondanks de vaak krampachtige neutraliteit was de regering op sommige terreinen, met name op economisch gebied, pro-Duits. De Engelsen en Nederlanders zaten traditioneel immers – letterlijk – in elkaars vaarwater...

Wolter Broese van Groenou

Hoe dan ook, het handige laveren van het kabinet, intern en extern, maakte diepe indruk op de aan het eind van de 19e eeuw als rijk man uit Java gerepatrieerde en in Den Haag wonende Kapitein Artillerie Nederlands Indisch Leger, later administrateur en directeur suikerfabriek Tandjong Tirta, de heer Wolter Broese van Groenou (1842-1924).

Wolter Broese van Groenou

Wat hierna over hem volgt heb ik grotendeels ontleend aan een artikel, geschreven door historicus, diplomaat en voormalig minister van Buitenlandse Zaken, de heer Chris van der Klaauw, helaas overleden, dat hij liet publiceren in het sociëteitsblad van 'De Witte'. Wolter Broese was een zeer idealistisch en voor zijn tijd progressief man, die bijvoorbeeld als moreel en finan-

cieel ondersteuner van voorvechter Aletta Jacobs ijverde voor vrouwenkiesrecht. In zijn Haagse woning bood gaf hij gelegenheid en plek voor het bijeenkomen van het eerste Montessori-klasje in Nederland. Schilders gaf hij vaak opdrachten vanuit een charitatieve instelling. Er zijn nog een aantal portretten van hem en zijn vrouw.

De door zijn Atjeh-ervaringen overtuigd pacifist geworden Broese was diep dankbaar dat Nederland buiten het geweld van de Grote Oorlog was gebleven. Het volk van Nederland zou zijn dankbaarheid moeten tonen, wat zou kunnen geschieden in de vorm van een portret van het kabinet-Cort van der Linden: een 'Regentenstuk', zoals hij het noemde.

Omdat hij er al in maart 1915 vast van overtuigd was dat Nederland buiten de oorlog zou blijven, probeerde hij toen een comité van aanbeveling te vormen voor een door brede lagen van de bevolking te vormen fonds. Het comité kwam er niet, de meeste aangeschrevenen achtten de tijd nog niet rijp en wilden wachten tot het einde van de oorlog.

Broese liet de zaak rusten. Later probeerde hij het opnieuw, opnieuw vergeefs. Hij gaf het op: "Ook toen de oorlog ten einde was, ontbrak mij de moed nog eens pogingen te wagen."

In november 1921 kwam het 'Regentenstuk' bij toeval ter sprake tijdens een familiebezoek van de gepromoveerde jurist en kunstschilder Reinier Sybrand Bakels, een aangetrouwde neef van Broese. Bakels (1873-1956) betreurde het dat het plan niet gerealiseerd was, waarop Broese's dochter, Suzanna van Rees, spontaan opmerkte: "Maar, Vader, waarom doet u het niet alleen?"

De 79-jarige schrok daarvan terug, maar Reinier Bakels verklaarde zich bereid "alles voor elkaar te brengen en de leiding op zich te nemen".

Hoewel later verdienstelijk portretschilder, maar toen nog voornamelijk landschapsschilder Bakels weigerde het schilderij zelf te maken. Voortvarend ging hij echter – thuis in de kunstwereld en voorzitter van Pulchri – op zoek naar een geschikt kunstenaar, en vond die in Piet van der Hem (1885-1961), die van Broese de opdracht kreeg voor 10.000 gulden.

Na voltooiing moest (nog) bepaald worden waar 'het Regentenstuk' zou komen te hangen. Dat had heel wat voeten in de aarde. Men dacht aan de Ridderzaal, vervolgens aan het Vredespaleis, daarna aan de grote zaal in het ministerie van Buitenlandse Zaken, en tenslotte aan het Rijksmuseum. Alle locaties werden om uiteenlopende redenen verworpen, en zo besloten Bakels en Broese het schilderij (men sprak toen nog van 'de schilderij') aan te bieden aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Op 19 oktober 1922 deelde Voorzitter van de Tweede Kamer Mr. Dr. D.A.P.N. Koolen aan Reinier Bakels mede, dat de Kamer "de schilderij dankbaar zal aanvaarden. De gelegenheid tot behoorlijke plaatsing van de schilderij

is nogmaals ampeel overwogen, met het resultaat, dat alleen de Rookzaal geschikt is bevonden”.

Van der Hem ging akkoord met die plaatsing, en op 22 november 1922 vond de plechtige overdracht plaats, niet in de Tweede Kamer, want die werd op dat moment verbouwd (!), maar in de thans verdwenen Kunstzaal Kleykamp tegenover het Vredespaleis.

Wolter Broese, van wie de gezondheid broos was, kon zelf niet spreken bij die gelegenheid, zijn dochter Suzanna nam de honneurs waar en sprak Broeses hooggestemde toespraak uit, zij het dat Bakels het gezelschap van zo'n 50 genodigden (ook toen!), oud-leden van het kabinet-Cort van der Linden en Eerste en Tweede Kamerleden en andere notabelen, via enige redactionele ingrepen – naar ik aanneem in overleg met vader en dochter – wiste te behoeden voor blijkbaar wat al te radicaal-pacifistische zinsnedes...

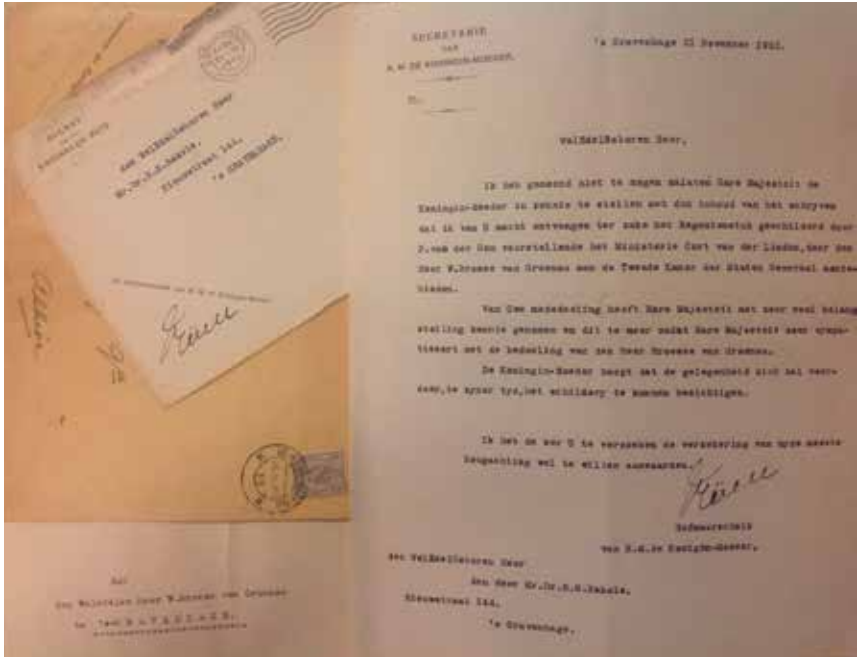
Jaren heeft het schilderij een ereplaats gehad in 'de Rooksalon' van de Tweede Kamer. waarover meer in Deel II van deze Kamerkunstaflivering.

Rookzaal met 'de schilderij'

Gezien onderstaande sympathieke brief van de kant van haar Hofmaarschalk heeft waarschijnlijk Koningin-Moeder Emma 'de schilderij' een keer bezichtigd. Ik denk dat toch ook wel vele mensen uit 'het volk' 'de schilderij' van het Ministerie Cort van der Linden, vooral dankzij rondleidingen in de latere jaren, na de oorlog (WOII) hebben kunnen zien, zoals nadrukkelijk de bedoeling was van Broese en Bakels.

(wordt vervolgd)

VAN HET BESTUUR

Werkbezoek VOP: Vereniging Oud Parlementariërs (VOP)
1 april 2020 - Helmond - Deurne

Gaat niet door wegens uitbraak van het Coronavirus COVID-19

OVERLEDEN

Mr. J.J.L. (Jan) Pastoor

Op 84-jarige leeftijd is te Assen op 10 december 2019 Jan Pastoor overleden. CDA-er uit Drenthe, die een loopbaan in het binnenlands bestuur afsloot als lid van de Eerste Kamer (1999-2007). Hij begon op de secretarie van Wassenaar en was daarna – net als zijn vader – burgemeester, in resp. Workum, Hindeloopen en Smilde. Daarna was hij twaalf jaar gedeputeerde van Drenthe. In de Eerste Kamer sprak hij met regelmaat over bestuurlijke onderwerpen, zoals gemeentelijke herindelingen, bestuurlijke samenwerking, het politiebestedel, veiligheid en rampenbestrijding. Voerde soms het woord over volkshuisvesting.

Dr. R.W. (Rudolf) de Korte

In Wassenaar is op 9 januari 2020 Rudolf de Korte op 83-jarige leeftijd overleden. Hij maakte carrière in het bedrijfsleven, en leidde voor de VVD de succesvolle verkiezingscampagne in 1977. Vervolgens werd hij woordvoerder sociale zaken (arbeidsvoorwaarden, inkomensbeleid) en financieel-economische zaken van zijn Tweede Kamerfractie. Was een van de vertrouwelingen van VVD-leider Ed Nijpels. In 1986 volgde hij de overleden minister Rietkerk op als minister van Binnenlandse Zaken. Vicepremier en minister van Economische Zaken in het tweede kabinet-Lubbers en korte tijd politiek leider van de VVD. Maakte een einde aan de investeringssubsidie via de WIR. Werd na een tweede periode als Kamerlid (1989-1995) vicepresident van de Europese Investeringsbank (EIB) te Luxemburg tot 2001, waarna hij nog 11 jaar functioneerde als plv. lid van de Raad van Bestuur van die organisatie.

Ir. P.A.M. (Pam) Cornelissen

Op 15 januari 2020 is, twee dagen na zijn 86e verjaardag, ons mede-VOP-lid Pam Cornelissen te Essen (België) overleden. In de Tweede Kamer was hij eerst voor de KVP, later het CDA vijftien jaar woordvoerder volkshuisvesting en verkeer. Vóór zijn Kamerlidmaatschap was hij als ingenieur werkzaam in Nigeria, projectleider bij de nieuwbouw van Schiphol en bij de bouw van de nieuwe Daf-fabriek in Born. Hij was van 1984 tot 1999 lid van het Europees Parlement (EP). In het EP gold hij als zeer deskundig op gebied van binnenvaart en Rijnvaart. Ook hield hij zich in het EP diepgaand bezig met begrotingszaken.

H. (Henk) Hofstede

Op 25 januari 2020 is oud-Eerste Kamerlid Henk Hofstede te Vianen

(gem. Vijfheerenlanden) op 82-jarige leeftijd overleden. Vertegenwoordiger van de christelijke vakbeweging, was hij van 1995 tot 2003 voor het CDA lid van de Eerste Kamer. Hofstede begon zijn vakbondsloopbaan bij de Nederlandse Christelijke Agrarische Bond (NCAB) en klom, als selfmade man, bij het CNV via de functies van secretaris en tweede voorzitter op tot voorzitter. In de Eerste Kamer was hij een sociaal bewogen woordvoerder sociale zaken die ook regelmatig het woord voerde over economische zaken, ontwikkelingssamenwerking en beroepsonderwijs.

Prof. Dr. J. A. (Jos) van Kemenade

Op woensdag 19 februari 2020 is ons lid Jos van Kemenade, Minister van Staat, op 82-jarige leeftijd overleden in Heiloo. In de periode 1973-'77 (kabinet-Den Uyl) en in 1981-'82 (kabinet-Van Agt II) was hij minister, daarna lid van de Tweede Kamer, Commissaris der Koningin en vanaf 2002 Minister van Staat.

De katholieke Van Kemenade heeft de jongerenorganisatie van de KVP vroeg ingeruild voor de PvdA. Hij werd een Invloedrijk sociaaldemocraat door zijn grote werkkraft op gebied van uiteenlopende wetenschappelijke, bestuurlijke en maatschappelijke terreinen. Hem werd als Nijmeegse hoogleraar onderwijssociologie gevraagd minister van Onderwijs te worden in het kabinet-Den Uyl. De – nu weer als mogelijkheid in het nieuws figurerende – Middenschool was zijn geesteskind. In de periode 1978-1981 was hij Tweede Kamerlid en fractiesecretaris. In 1981 werd hij opnieuw minister, nu in het kabinet-Van Agt II. Hij bracht later als Kamerlid een omvangrijke initiatiefwet tot stand over volwasseneneducatie. Was tot 1984 dé 'kroonprins' van Joop den Uyl. Hij werd later universiteitsbestuurder, burgemeester van Eindhoven en als gezegd Commissaris der Koningin in Noord-Holland.

B. (Ali) Doelman-Pel overleden

Op 20 februari 2020 is op 87-jarige leeftijd het oud-Tweede Kamerlid Ali Doelman-Pel overleden in Emmen. Zij was van 1986 tot 1998 lid van de CDA-fractie en was onder meer fractiesecretaris en vicefractievoorzitter. Ali Doelman was afkomstig van de ARP. Voor haar Kamerlidmaatschap was zij werkzaam in het maatschappelijk werk, Statenlid in Drenthe en raadslid en wethouder in Hoogezand-Sappemeer. Als Kamerlid hield mevrouw Doelman zich vooral bezig met sociale zaken, jeugd en adoptie, was zij voorzitter van de vaste commissie voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid en lid van het Kamerpresidium. In 1996 wilde een deel van de Kamer haar als Tweede Kamervoorzitter, als opvolger van Wim Deetman, maar het CDA schoof Piet Bukman naar voren.

J. D. (Jan Dirk) Blaauw

Op 78-jarige leeftijd is in zijn woonplaats Sassenheim op 24 februari 2020 ons actieve medelid en oud-voorzitter Jan Dirk Blaauw overleden. Van 2010 tot 2018 was hij voorzitter van onze vereniging, een voorzitterschap dat zich kenmerkte door kennis van zaken, kordate vergaderleiding en het besluitvaardig doorhakken van knopen. Jan Dirk begon zijn loopbaan als marineofficier. Hij was lange tijd defensiewoordvoerder van de VVD-fractie in de Tweede Kamer (van 1978 tot 2003). Na zestien jaar actieve dienst, ten slotte als kapitein-luitenant ter Zee b.d., werd hij docent bij de onderzeebootbestrijding van de Marine en hij was tevens buitenlandsecretaris van de VVD. In de Tweede Kamer hield hij zich behalve met defensie bezig met buitenlandse zaken, verkeer en waterstaat (infrastructuur) en visserijaangelegenheden. Ook was hij actief in internationale parlementen, zoals de NAVO-Assemblée, voorzitter Parlementaire Assemblee West-Europese Unie (2002-2003) en hij was hoofdbestuurslid van de vereniging 'Onze Vloot'. Jan Dirk was naast ridder in de orde van Oranje-Nassau ook ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw. Met hem heeft de Vereniging van Oud-Parlementariërs een prominent lid en een bekwame oud-voorzitter verloren.

H.J. (Harry) van den Bergh

Op bijna 78-jarige leeftijd is ons lid Harry van den Bergh overleden in zijn woonplaats Amstelveen. In de periode 1977-1987 was hij één van de buitenspecialisten van de PvdA-Tweede Kamerfractie. Harry hield zich vooral bezig met handelspolitiek, het Midden-Oosten en mensenrechten. Hij trok zich in het bijzonder het lot van joden in de Sovjet-Unie aan en leidde een Kamercommissie die onderzoek deed naar de boycot van bedrijven met Joodse werknemers in de Arabische wereld. Hield zich later ook bezig met het aanschaffingsbeleid van defensiematerieel en was voorzitter van de commissie voor Defensie. In 1987 moest hij de Tweede Kamer verlaten na in opspraak te zijn gekomen door twijfelachtige transacties in aandelen Fokker. Op latere leeftijd was hij naast vele andere maatschappelijke functies raadslid in Amstelveen.

VERSCHENEN BOEKEN

Groot onderhoud of kruimelwerk

Ongevraagd commentaar op de aanbevelingen van de Staatscommissie Parlementair Stelsel.

Auteurs: vele; eindredactie: Aalt Willem Heringa en Jan Schinkelshoek

Uitgever: Montesquieu Instituut

ISBN: 9789462906853

Prijs: € 19,90

Vrijheid in gemeenschap: memoires van een sociaal liberaal

Terugblik van VVD-politicus Rudolf de Korte, die onder anderen Tweede Kamerlid is geweest en minister van Economische Zaken.

Auteur: Rudolf de Korte

Uitgever: Aspekt B.V., Uitgeverij

ISBN: 9789463387057

Prijs: € 19,95

Liberaal lessen: macht en onmacht van de VVD

Op basis van gesprekken, reportages, archiefonderzoek en persoonlijke impressies wordt de opmars van de VVD beschreven. Ook wordt ingegaan op de schaduwzijden van het succes.

Auteur: Gerry van der List

Uitgever: Prometheus

ISBN: 9789044642902

Prijs: € 21,99

De meeste mensen deugen : een nieuwe geschiedenis van de mens

Pleidooi tegen cynisme en voor een positief mensbeeld. Beschreven wordt wat er allemaal mis is met het idee dat wij mensen van nature slecht en onbetrouwbaar zijn.

Auteur: Rutger Bregman

Uitgever: de Correspondent BV

ISBN: 9789082942187

Prijs: € 25,00

